اصول و ضوابط حکومت باز در سطح محلی؛
پیشنهاداتی برای شوراها و شهرداری‌ها

کد موضوعی:۲۶۰
شماره مسلسل: ۱۷۴۲۶
اسفندماه ۱۳۹۹

معاونت پژوهش‌های سیاسی ـ حقوقی
دفتر مطالعات سیاسی

به نام خدا

فهرست مطالب

خلاصه راهبردی ۱
مقدمه ۴
۱. حکومت باز ۶
۲. حکومت باز در سطح محلی ۷
۳. چارچوب پیشنهادی برای حکومت باز محلی ۱۵
۴. تجربه به‌کارگیری اصول حکومت باز ۱۹
۵. اصول حکومت باز و چالش‌های نهادهای محلی در ایران ۲۵
نتیجه‌گیری ۳۰
منابع و مآخذ ۳۲

اصول و ضوابط حکومت باز در سطح محلی؛ پیشنهاداتی برای شوراها و شهرداری‌ها

خلاصه راهبردی

در سال‌های اخیر، اصطلاح حکومت باز به یکی از مفاهیم کلیدی در مباحث حکمرانی و مردم‌سالاری تبدیل شده است. استفاده گسترده از فناوری اطلاعات و ارتباطات موجب قرارگیری شهروندان و نهادهای اجتماعی در مرکز سیاستگذاری عمومی شده است. به‌عبارت دیگر برای نیل به حکمرانی مطلوب و کارآمد نیاز به همکاری میان حکومت، شهروندان، ذی‌نفعان و بازیگران عرصه اجتماعی است. ازاین‌رو حکومت دیگر تنها بازیگر فعال نیست، بلکه یک بازیگر در فرایند سیاست است که نقش و مسئولیت ویژه‌ای دارد.

به‌کارگیری اصول حکومت باز در سطح محلی به‌دلیل اندازه کوچک‌تر، تمرکز بر مسائل عینی و ارتباط بسیار نزدیک نهادها با مردم، فرصت بیشتری برای تبلور مردم‌سالاری مستقیم ایجاد می‌کند. استراتژی حکومت باز در سطح محلی می‌تواند برای گستره وسیعی از فعالیت‌ها ازجمله شفافیت درباره منابع انسانی، ساختارهای سازمانی، ثبت دارایی مسئولان، لابی‌گری، انعقاد قراردادها و پروژه‌ها، امور مالی، سیاست‌های مبارزه با فساد و تسهیل مشارکت عمومی در فرایند تصمیم‌گیری صورت گیرد. همچنین ضرورت دارد مسئولان و مقامات درباره اقدامات و خدماتی که در راستای وظایف خود انجام می‌دهند علاوه بر نهادهای رسمی به شهروندان نیز پاسخگو باشند.

کره جنوبی یکی از کشورهای پیشگام در به‌کارگیری اصول حکومت باز در سطح محلی بوده است. شهر سئول با رهبری شهردار ونسون پارک (که از اکتبر ۲۰۱۱ به‌عنوان شهردار انتخاب شد) مشارکت شهروندان و گفتمان باز را در فرایندهای سیاستگذاری محلی به‌کار گرفت. در این دوران بر تغییر فرهنگ و رابطه بین حکومت و شهروندان تمرکز و برنامه‌های زیادی طراحی و اجرا شد که به‌طور ویژه تأکید بر «درگیر کردن»، «همکاری کردن با» و «قدرت بخشیدن به» شهروندان در فعالیت‌های تصمیم‌گیری تأکید داشت.

در باسک نیز به‌کارگیری اصول حکومت باز این ویژگی خاص را دارد که می‌کوشد یک سیستم جامع را اجرایی سازد. مدل باسک فضاهای رابطه بین مقامات و شهروندان را بر سه اصل شفافیت، مشارکت و همکاری بنا می‌کند. ملموس‌ترین بُعد این پروژه یک پورتال است که از اطلاعات سازمانی، گفتگو و همکاری میان شهروندان و مسئولان دولتی جهت ارائه و بحث در مورد طرح‌های پیشنهادی در فرایندهای سیاستگذاری حمایت می‌کند.

به‌کارگیری اصول حکومت باز برمبنای سه مؤلفه شفافیت اطلاعات، مشارکت عمومی و پاسخگویی با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایران می‌تواند به‌عنوان راهکاری برای کارآمدسازی و تقویت اعتماد به نهاد شورا و شهرداری ایفای نقش کند. انتظار می‌رود درنتیجه چنین اقداماتی سیاست‌های کارآمدتری در نهاد شوراهای اسلامی وضع شود، اعتماد به مسئولان محلی افزایش یابد و حضور و مشارکت مردم در تدوین برنامه‌ها از طریق باز شدن چرخه سیاستی افزایش یابد. به‌طور کلی، فرض می‌شود کیفیت عملکرد شورا و شهرداری با بهره‌گیری از اصول حکومت باز ارتقا و با همراهی مردم و کسب اعتماد عمومی، مشروعیت و مقبولیت نهاد مدیریت شهری افزایش یابد. مطابق شاخص‌های حکومت باز مهم‌ترین اقداماتی که توسط نهادهای محلی در ایران باید در نظر گرفته شود به‌قرار زیر است:

ـ تدوین و ارزیابی بودجه شوراهای اسلامی شهر برمبنای رویکرد مشارکتی از طریق انتشار اسناد اصلی و مطالعات پشتیبان بودجه، ایجاد بودجه شهروندی، مشارکت شهروندان در تعریف اولویت‌ها و پیش‌بینی سازوکاری برای نظارت بر فرایند اجرای بودجه.

ـ یکی از راه‌های افزایش کارآمدی سیستم مدیریت شهری، حاکم شدن پاسخگویی مدیران درباره اقدامات خود در زمینه ارائه و تدارک خدمات به شهروندان است. ازاین‌رو ضرورت دارد در معاملات و مناقصات شهرداری‌ها رویه‌ای شفاف وجود داشته باشد و اطلاعات لازم از مراحل اولیه تا زمان قرارداد بستن و نتایج آن منتشر شود و مردم در ارزیابی و بازنگری آن حضور فعالی داشته باشند. ازاین‌رو منطقی است در قوانین، تسهیل مشارکت شهروندان در تهیه و تدارک خدمات، انتشار داده‌ها و اسناد کلیدی قراردادها و اطلاعات شرکت‌ها و نهادهای متعلق به شهرداری مدنظر قرار گیرد.

ـ باید در قانون تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران، سازوکاری برای مشارکت مردم در مراحل مختلف سیاستگذاری نظیر تعیین دستور کار، تصمیم‌گیری، اجرا و ارزیابی پیش‌بینی شود. در حال حاضر نقش مردم صرفاً انتخاب اعضای شوراست و بعد از آن شهروندان برای چهار سال تأثیری در تدوین سیاست‌های شهری ندارند. ازاین‌رو انتشار اطلاعات مربوط به فرایند، دستور کار و پیش‌نویس‌های تصمیم‌گیری در فرمتی قابل دستیابی، امکان حضور مردم/ مشاهده آنلاین جلسات شورا و شهرداری و تسهیل زمینه پیشنهاد پیش‌نویس قانون توسط شهروندان فراهم شود.

ـ برای مبارزه با فساد و حاکم شدن شفافیت بر امور شورا و شهرداری ضرورت دارد اقدامات مشخص و متعددی در حوزه منابع انسانی و اداری صورت گیرد. ازاین‌رو می‌باید اطلاعات کاملی از کارکنان و شاغلین در شورا و شهرداری و جزئیات تماس با آنها و سیاست استخدامی مبتنی‌بر شایسته‌سالاری به‌صورت آنلاین منتشر شود.

ـ برای اینکه کنترل نهادهای نظارتی بر فعالیت شهری افزایش یابد پیش از آغاز به‌کار اعضای شورا، رؤسا و مدیران شهرداری‌ها، اموال و دارایی آنها و بستگان درجه اول‌شان باید ثبت گردد و در پایان دوره نیز چنین فرایندی دوباره انجام شود. همچنین ضرورت دارد اطلاعات کاملی درباره فعالیت اعضای شورا

و مقامات شهرداری ازجمله نامه‌ها، تعارض منافع، هدایا، سفرها، حقوق و مزایا و... به‌صورت آنلاین منتشر شود. چارچوب کلی به‌کارگیری ایده‌های دولت باز در سطح محلی به‌قرار زیر است:

چارچوب تفصیلی به‌کارگیری اصول حکومت باز در شورا و شهرداری

مؤلفه	پیشنهادهای سیاستی
تدوین و ارزیابی بودجه مشارکتی	ـ انتشار اسناد اصلی و مطالعات پشتیبان بودجه ـ ایجاد بودجه شهروندی و مشارکت شهروندان در تعریف اولویت‌های بودجه ـ ایجاد سازوکاری برای نظارت شهروندان بر فرایند اجرای بودجه ـ انتشار به‌روز عملکرد و تفریغ بودجه ـ شفافیت شهرداری درباره جزئیات نحوه درآمدزایی (مانند کمیسیون ماده (۱۰۰)، ماده (۵) و...) و هزینه‌ها ـ انتشار صورت‌های مالی حسابرسی شده ـ شفافیت کامل اطلاعات شرکت‌ها و نهادهای متعلق به شهرداری ـ حمایت از افشاگران تخلفات ـ تمرکز حساب‌های شهرداری و شرکت‌های وابسته به آن ـ بدهی شهرداری و دلایل آن به‌صورت دقیق بیان‌شده باشد
پیش‌بینی مشارکت مردم در فرایند سیاستگذاری و ارائه خدمات	ـ انتشار اطلاعات مربوط به فرایند تصمیم‌گیری، دستور کار و پیش‌نویس‌های سیاستگذاری ـ جلسات شورا برای ورود مردم، نهادهای اجتماعی و رسانه‌ها باز باشد ـ شهروندان باید قادر باشند قوانین را پیشنهاد و به آنها رأی دهند ـ تسهیل دیدبانی تشکل‌ها و سازمان‌های مدنی بر شورا و شهرداری ـ جمع‌آوری بازخورد شهروندان در رابطه با میزان رضایت از خدمات دولتی ـ مشارکت شهروندان در طراحی و ارائه خدمات
شفافیت املاک و معاملات	ـ حرکت به سمت شهرداری الکترونیک با هدف کاهش ارتباط مستقیم ارباب‌رجوع و کارکنان شهرداری ـ انتشار تشریفات انجام‌شده در انعقاد قراردادها ـ انتشار داده‌ها و اسناد کلیدی قراردادها ـ ارزیابی فنی و مردمی از نتایج و سرانجام قراردادها و بارگذاری اطلاعات آن ـ تهیه پروفایلی از پیمانکاران شهرداری با ذکر مشخصات، قراردادهای واگذارشده و نتایج ارزیابی‌ها ـ انتشار اطلاعات شفاف درباره فروش تراکم، صدور پروانه ساختمانی و پایان‌کار ـ فرایند شفاف تصمیم‌گیری و انتشار اطلاعات مرتبط با کمیسیون ماده (۷) باغات و فضای سبز ـ انتشار اطلاعات صدور آرای تخلفات در کمیسیون ماده (۱۰۰) ـ انتشار اطلاعات فرایند اجرای آرای کمیسیون ماده (۱۰۰) در مناطق ـ ارائه اطلاعات به‌روز درباره فهرست تغییر کاربری‌ها ـ تمام املاک تحت مالکیت شهرداری در GIS[1] ثبت شوند و نحوه بهره‌برداری، فرایند قیمتذاری، میزان اجاره برای هرسال مشخص باشد و انتشار یابد
شفافیت روند جذب نیروی انسانی و انتصاب مدیران	ـ انتشارات فهرستی کامل از کارکنان و شاغلین در شورا و شهرداری و جزئیات تماس با آنها

1. Geograph`ic Information Systems (GIS)سامانه ثبت اطلاعات جغرافیایی

مؤلفه	پیشنهادهای سیاستی
	ـ انتشار مناصب شغلی خالی، شرح شغل و سیاست‌های استخدام ـ تدوین دستورالعمل جامع شرایط و ضوابط برای انتصاب مدیران شهرداری ـ انتشار به‌روز سفرهای خارجی مدیران و کارمندان، دلایل و نتایج سفرها ـ درآمد و نحوه جذب و به‌کارگیری افراد شاغل در سرای محلات مشخص و در سامانه بارگذاری شود ـ فرایند واگذاری دفاتر خدمات الکترونیک واضح و مشخص باشد
شفافیت اطلاعات اعضای شورا و شهرداران	ـ ثبت و انتشار فهرست اموال اعضای شورا و شهرداران ـ انتشار به‌روز رزومه و سوابق هریک از اعضای شورا و شهرداران ـ فهرست وضعیت‌های تعارض منافع هریک از اعضا ـ انتشار راه‌های ارتباط مردم با هریک از اعضای شورا و شهرداران ـ اطلاعات مربوط به فعالیت اعضای شورا ازجمله نامه‌ها، هدایا، سفرهای داخلی و خارجی، حقوق و مزایا و...

مقدمه

حکومت باز؛[1] ایده ساده، اما مؤثری است که اگر حکومت شفاف، پاسخگو و مشارکتی باشد بهتر برای شهروندان عمل خواهد کرد. ایده حکومت باز تا حدی از فلسفه و روش‌شناسی جنبش برنامه‌نویسی منبع باز[2] پیروی می‌کند (Harrison, et al,2011:3) که حامی استفاده از نرم‌افزار آزاد[3] است؛ همان‌گونه که نرم‌افزار منبع باز به کاربران اجازه می‌دهد کد منبع[4] نرم‌افزار را تغییر دهند و به آن بیفزایند، حکومت باز نیز به‌معنای حکومتی است که در آن، شهروندان نه‌تنها به اطلاعات، اسناد و شرح مذاکرات دسترسی دارند، بلکه می‌توانند به شرکت‌کنندگان معنادار و تأثیرگذار تبدیل شوند. به‌عبارتی بهتر هم در حکومت باز و هم در جنبش منبع باز شفافیت، مشارکت و همکاری مورد تأکید است.(Lathrop and Ruma, 2010, Xix)

ایده حکومت باز را می‌توان در دو سطح ملی و محلی به‌کار برد، اما حکومت‌های محلی می‌توانند پاسخگوتر و شفاف‌تر از حکومت‌های ملی و نسبت به آنها کمتر بوروکراتیک باشند و سکویی برای اصلاحات مؤثر در کل کشور فراهم کنند. حکومت محلی سطحی است که تبلور مردم‌سالاری در آن مشهودتر است؛ زیرا شهروندان مؤثرترین فرصت را برای مشارکت فعالانه و مستقیم در تصمیمات اتخاذشده دارند. همچنین رده‌ای از مدیریت دولتی است که شهروندان برای حل نیاز و مشکلات فوری و عینی‌شان نخست به آن مراجعه می‌کنند. بنابراین مردم به این درک نائل شده‌اند که حکومت محلی استحقاق این را دارد که با آن وارد تعامل شوند؛ زیرا به‌آسانی قابل دستیابی است و پتانسیل گسترده‌تری برای شرکت دادن آنها از طریق سازوکارها و ابزارهای مختلف دارد. به‌عبارتی بهتر نهادهای محلی

1. Open Government
2. Open Source Programming Movement
3. Free Software
4. Source Code

نزدیک‌ترین سطح حکومت به مردم هستند؛ جایی که شهروندان و بخش عمومی به‌صورت روزانه با هم تعامل می‌کنند و آنها غالباً اولین و مکرراً تنها نقطه دستیابی به حکومت هستند. (Open Government Partnership, 2018:10)

اگرچه فرایند تمرکززدایی با نزدیک‌تر کردن حکومت به مردم می‌توانند به تقویت پاسخگویی کمک کنند، اما هم‌زمان می‌تواند ریسک فساد را نیز افزایش دهد؛ زیرا مسئولان محلی منافع بیشتری برمبنای خانواده، آشنایان و دوستان دارند که می‌تواند بر تصمیم‌گیری آنها تأثیر بگذارد. همچنین اکثر اوقات دستمزد سیاستگذاران در سطح محلی پایین‌تر است و نهادهایی که طراحی شده‌اند تا بر مقامات نظارت کنند و آنها را پاسخگو کنند نیز چندان کارآمد نیستند. در این صورت فساد فرصت فراوانی برای ریشه دواندن دارد که در صورت وقوع می‌تواند زیان‌آورترین تأثیر را بر زندگی و ادراک شهروندان از ساختارهای سیاسی ـ اداری داشته باشد.

بهره‌گیری از اصول حکومت باز در حکومت‌های محلی تا حدود زیادی می‌تواند مشکلات و مصائب ناشی از تمرکززدایی را رفع نماید. حتی می‌توان گفت اصول بنیادی تمرکززدایی و قدرت‌بخشی به مراجع محلی نه‌تنها به‌طور منحصربه‌فردی همسو و هم‌راستا با ایده‌آل‌های حکومت باز (تقویت مشارکت عمومی از طریق نزدیک‌تر کردن قدرت تصمیم‌گیری به مردم، تضمین پاسخگویی بیشتر و تقویت تلاش‌ها برای بسیج کردن منابع محلی برای توسعه) است، بلکه هم‌زمان می‌توانند به تقویت همدیگر نیز کمک کنند. (Ayee, 2008: 34-40)

امروزه براساس نظرات کارشناسان و تجربیات جهانی این اجماع به‌دست آمده حکومت باز که در سبک حکمرانی مشارکتی تجلی می‌یابد، انسجام و ثبات محلی بیشتری فراهم می‌کند و گروه‌های ذی‌نفع محلی را با هم سازگار و منافع مشترک آنها را به هم نزدیک می‌کند. همچنین فرصت مشارکت شهروندان را به‌طرز شگفت‌آوری افزایش می‌دهد و موجب می‌شود که نقش فعالی در اداره امور محلی داشته باشند که درنهایت رضایت آنها را به دنبال دارد. در این مدل از حکمرانی، شهروندان و نهادهای جامعه مدنی نقش مهمی در سیاستگذاری و تصمیم‌گیری درباره خدمات و سایر امور ایفا می‌کنند، اطلاعاتشان را به اشتراک می‌گذارند و درک خوبی از مسائل و حقایق مرتبط با آنها دارند. (Miller,2002: 7-11)

ایده‌های حکومت باز در ایران نیز اگر ابتدا در سطح زیر ملی به‌کار گرفته شود و با موفقیت همراه باشد زمینه تسری بهتری به سطح ملی را فراهم خواهد نمود. در این چارچوب به‌نظر می‌رسد بهره‌گیری از الگوی حکومت باز برای شوراها و شهرداری‌ها می‌تواند تا حدود زیادی به مردم فرصت مشارکت بیشتر در امور مربوط به خود را بدهد، موجب شفافیت رویه‌ها و فرایندها شود و پاسخگویی را نیز افزایش دهد.

در گزارش پیش رو ضمن بررسی اصول حکومت باز به داده‌ها و اطلاعاتی که می‌باید به شهروندان ارائه شوند اشاره، برخی تجربه‌ها در این زمینه بررسی و درنهایت نیز پیشنهادهای سیاستی در سطح شورا و شهرداری مطرح شده است.

۱. حکومت باز

حکومت باز مبتنی‌بر سه اصل کلیدی مشارکت، پاسخگویی و شفافیت شکل می‌گیرد. مشارکت مردم در فرایند سیاستگذاری، شفافیت روندهای سیاستی و پاسخگویی مسئولان حکومتی، سه عنصر جدایی‌ناپذیر از تعریف حکومت باز می‌باشند. هدف حکومت باز ترویج مردم‌سالاری از طریق توانمند کردن شهروندان علاقه‌مند به مشارکت در فرایندهای سیاستی با کمک ارائه اطلاعات شفاف و به‌موقع و پاسخگویی مسئولان درباره سیاستگذاری‌های دولتی است.

مشارکت شهروندان در فرایندهای سیاستگذاری می‌تواند دانش محلی برای مقامات ایجاد کند تا بتوانند تصمیماتی اتخاذ کنند که بیشتر با ترجیحات مردم مطابقت دارند. ازاین‌رو مردم باید فرصت برابر و کافی برای تنظیم دستور کار و حمایت از یک گزینه و عدم حمایت از گزینه دیگر مبتنی‌بر دلایل و استدلال‌ها داشته باشند. به‌طور ایده‌آل تصمیماتی که از طریق تلفیق نظرات و خواسته‌های عمومی اتخاذ می‌شوند در مقایسه با فرایند تصمیم‌گیری سنتی که فقط مسئولان دولتی در آن دخیل هستند بهتر نیازهای واقعی ساکنان را منعکس می‌کنند.

در سطح محلی می‌توان به پنج شکل متفاوت مشارکت سیاسی اشاره کرد:

ـ حضور در جلسات عمومی مربوط به مسائل محلی

ـ جمع‌آوری امضای شهروندان برای دادخواهی مسائل مختلف در رابطه با سیاست‌های محلی

ـ جلسات مستقیم بین مسئولان محلی و شهروندان یا گروه‌های شهروندی در رابطه با مسائل سیاسی محلی

ـ به چالش کشیدن تصمیمات حکومت محلی در یک دادگاه قانونی یا در یک مرجع اداری اجرایی بالاتر

ـ طرح پیشنهادی مکتوب یا درخواست‌های کتبی سازمان‌های جامعه مدنی در ارتباط با مسائل منفعت عمومی. (Pop,2005:175)

دومین عنصر تحقق حکومت باز، پاسخگویی است که تضمین می‌کند اموری که به حکومت‌های محلی واگذار شده به‌نحو مطلوبی انجام و از فساد و خلاف در عملکردهای اجرایی اجتناب می‌شود. انعقاد قراردادها و اجرای امور و خدمات دولتی دارای ریسک زیاد فساد و سوءمدیریت است. ازسوی دیگر واگذاری شغل براساس وابستگی سیاسی و قبیله‌ای و نه شایستگی یک کانال مؤثر توزیع رانت است.

پاسخگویی را می‌توان به پاسخگویی رسمی و غیررسمی/ دولتی و اجتماعی/ بالا و پایین تقسیم کرد. پاسخگویی دولتی[1] به سازوکارهایی اطلاق می‌شود که مقامات دولتی از طریق آنها حکومت‌های محلی را پاسخگو نگه می‌دارند. این نوع پاسخگویی شامل ابزارها یا ساختارهایی است که در آیین‌نامه‌ها یا قوانین

1. Public Accountability

تعبیه شده است. پاسخگویی اجتماعی[1] (که پاسخگویی به پایین نیز نامیده می‌شود) به رویکردی اطلاق می‌شود که به مشارکت شهروندان تکیه می‌کند و آنها خواستار پاسخگویی مسئولان دولتی می‌باشند. بنابراین پاسخگویی اجتماعی در ارتباط با بازیگران غیردولتی نظیر گروه‌های اجتماعی و سازمان‌های غیردولتی است. (World Bank, 2009:5) این دو نوع پاسخگویی به‌عنوان مکمل هم در نظر گرفته می‌شوند. درواقع شکل‌های جدید سازوکارهای پاسخگویی اجتماعی که مشارکت مستقیم شهروندان در امور حکومت را امکان‌پذیر می‌کنند برای تکمیل سازوکارهای پاسخگویی دولتی به‌وجود آمده‌اند.

سومین عنصر کلیدی تحقق حکومت باز؛ شفافیت است که به‌معنای در دسترس بودن اطلاعات قابل اطمینان، مرتبط و به‌موقع درباره فعالیت‌های حکومت است (OECD, 2002:7) شفافیت به‌عنوان پیش‌نیازی برای اِعمال کنترل سیاسی به‌کار برده می‌شود. البته مسئولان حکومتی ممکن است نسبت به شفاف بودن بیشتر مقاومت نشان بدهند؛ زیرا وقتی اطلاعات آزادانه در دسترس نیست می‌توانند از طریق انتشار گزینشی اطلاعات، رفتار رانت‌جویانه خود را ادامه دهند. (Stiglitz, 2002:35) به‌عبارتی دیگر ممکن است مقامات و سازمان‌ها به‌جای ارائه اطلاعات معنادار و مهم با انتشار حجم عظیم داده‌های خام رویکرد رفع تکلیفی در پیش بگیرند. اگر این داده‌ها در زمینه مناسب خود قرار داده نشوند یا کاربران نتوانند به‌آسانی آنها را درک کنند، بی‌ارزش هستند و نهادهای دولتی از این طریق ممکن است حتی کمتر از قبل پاسخگو باشند. به این ترتیب، کیفیت و نوع داده‌هایی که در دسترس عموم مردم قرار داده می‌شوند تعیین می‌کند آیا این داده‌ها می‌توانند برای اهداف پاسخگویی به‌طور مؤثر به‌کار برده شوند یا خیر. (Ferry, 2015:350)

۲. حکومت باز در سطح محلی

برای موفقیت حکومت باز در سطح محلی باید یک تعریف داخلی واحد با جزئیات مشخص و منطبق بر ویژگی‌های سیاسی، فرهنگی و تاریخی تدوین شود. تمام بخش دولتی و عمومی به‌طور کامل این تعریف را تأیید و آن را درونی کنند و نسبت به آن احساس مالکیت داشته باشند و تبعاتی برای عدم پایبندی و اجرای آن در نظر گرفته شود. در این صورت است که یک استراتژی حکومت باز می‌تواند به ابزاری قدرتمند برای جهت‌دهی روشن به سیاست و فعالیت حکومت تبدیل شود. براساس این چارچوب، برای حرکت به سمت حکومت باز محلی علاوه بر تعهد بازیگران برای پیروی از اصول و بنیادهای آن، داده‌ها و اطلاعاتی نیز که ضرورت دارد در اختیار عموم قرار گیرند باید از قبل تعیین و شفاف شوند.

1. Social Accountability

۱-۲. راهنمای کلی حکومت باز در سطح محلی

اعلامیه اصول حکومت باز محلی[1] به‌منظور تغییر نحوه کار، ارائه خدمات مؤثرتر و ایجاد مردم‌سالاری منسجم‌تر بر بنیان‌های زیر در سطح حکومت محلی تأکید دارد:

۱-۱-۲. حکومت محلی به شفافیت متعهد است

حکومت محلی باید سیاست‌ها، شیوه‌ها و روندهایی را به‌کار گیرد که به شهروندان اجازه می‌دهد به داده‌ها و اطلاعات قابل فهم، درست، قابل استفاده مجدد و قابل بررسی در مورد اقدامات و تصمیم‌گیری‌های حکومت دسترسی پیدا کنند و هر زمان که ممکن باشد به‌روزرسانی‌ها انجام شود. نهادهای شهری باید از فناوری‌های جدید استفاده کنند تا اطلاعات مربوط به اقدامات و تصمیماتشان را در فضای برخط قرار دهند. نهادها باید به دنبال بازخورد عمومی باشند تا اطلاعاتی که بیشترین استفاده را برای عموم دارند شناسایی کنند. حکومت محلی باید با فرض باز بودن و دسترسی‌پذیری کار کند، درعین‌حال حریم خصوصی، محرمانگی، امنیت و پیروی از تمام قوانین مربوطه را حفظ کند. این سیاست‌ها، شیوه‌ها و روندها پاسخگویی را افزایش، مشارکت عمومی آگاهانه را ارتقا و فرصت‌های توسعه اقتصادی را به‌وجود خواهند آورد.

۲-۱-۲. حکومت محلی به مشارکت عمومی معنادار متعهد است

حکومت محلی باید معتقد باشد افراد نقش ارزشمندی در اداره جامعه دارند و باید فرصت داشته باشند در تصمیم‌گیری حکومت شرکت کنند. حکومت محلی از تعیین دستورالعمل‌ها و شیوه‌هایی که به عموم اجازه می‌دهد نظرات و ایده‌های‌شان در مورد مدیریت سیاسی و اقتصادی و سایر تصمیمات را با استفاده از روش‌های مختلف بسیار راحت بیان کنند، حمایت می‌کند. این دستورالعمل‌ها و شیوه‌ها، سیاست‌های آگاهانه‌تر و مؤثرتری به‌وجود خواهند آورد و فرصت‌های مشارکت عموم در همه فرایندهای تصمیم‌گیری را افزایش خواهند داد.

۳-۱-۲. نهاد محلی به همکاری با عموم و حکومت متعهد است

نهاد محلی باید فرصت‌های همکاری مشترک با افراد، گروه‌های غیرانتفاعی، دانشگاهی و بخش خصوصی جهت بررسی و رسیدگی به نیازهای جامعه را ایجاد کند. حکومت محلی باید همکاری در میان نهادهای شهری و سایر سازمان‌های حکومتی را توسعه دهد تا تعهدات و مسئولیت‌هایش در قبال شهروندان به‌طور مؤثرتر انجام شوند. به‌علاوه، شهروندان ترغیب می‌شوند با صرف زمان و با ارائه اطلاعات و دانشی که در اختیار دارند کمک کنند. حکومت محلی باید گام‌هایی بردارد تا روش‌های مؤثر و کارآمد مشارکت و همکاری را به‌وجود آورد و متعهد می‌شود نظرات شهروندان را در فرایندهای تصمیم‌گیری در نظر بگیرد.

---

1. Declaration of Local Open Government Principles

۲-۱-۴. حکومت محلی به اشتراک گذاشتن بهترین شیوه‌ها و نرم‌افزارها و منابع دیگر با سایر نهادهای حکومتی متعهد می‌شود

در مواجه با کاهش بودجه، نهادهای حکومتی در تمام سطوح باید هزینه‌ها را کاهش و کارایی را افزایش دهند. یک فرصت بزرگ برای صرفه‌جویی، شیوه‌های کسب منبع فناوری اطلاعات شهر است. حکومت محلی از همکاری با سایر نهادهای دولتی برای به اشتراک‌گذاری منابع فناوری، درس‌های آموخته‌شده و نمونه‌های موفق حمایت می‌کند، سیاست‌ها و رویه‌های خرید را اصلاح می‌نماید و یاد می‌گیرد که فقط عرضه‌کننده خدمات نباشد، بلکه منبعی برای سایر نهادهای دولتی، مردم و سایر سازمان‌ها باشد تا ارزش خدمات شهری خود را ارتقا دهند.

۲-۱-۵. دستورالعمل حکومت باز

این تعهدات ایجاب می‌کند حکومت محلی یک چارچوب قانونی به‌وجود آورد که اصول شفافیت، مشارکت و همکاری را در فرهنگ و کار حکومت شهر نهادینه کند؛ بنابراین، شهردار یا مدیر شهر یا شورای شهر باید یک دستورالعمل حکومت باز یا یک مجموعه برنامه‌ریزی حکومت باز شهروندی[1] برای مدت ۹۰ روز تنظیم کند تا راهنمای اجرای حکومت باز باشد. (Open Government Initiative, 2020)

۲-۲. کدام داده‌های شهر باید باز باشند؟

در حرکت به سمت شهرهای باز و به‌کارگیری اصول حکومت باز در سطح محلی مهم است که دقیقاً مشخص باشد چه داده و اطلاعاتی باید در اختیار شهروندان قرار گیرد که موجب آگاهی و تسهیل مشارکت شهروندان در فرایندهای سیاستی شود. البته در این باره یک چارچوب مورد اجماع درباره انواع داده‌ها و اطلاعاتی که باید منتشر شوند وجود ندارد. در برخی از کشورها تلاش‌هایی صورت گرفته که انواع داده‌ها مرتبط با شفافیت جمع‌آوری شوند. فهرست‌های منتشر شده می‌تواند به‌عنوان دستورالعمل‌های اولیه برای حکومت‌های محلی جهت اولویت‌بندی انتشار داده‌ها به‌کار برده شوند.

آمارگیری داده‌های باز شهری ایالات متحده[2] یک ابزار سنجش مداوم وضعیت دستیابی به مجموعه‌ای از داده‌ها در شهرداری‌های آمریکاست. هر عضوی از جامعه می‌تواند مجموعه‌های داده مربوط به منطقه شهرداری خود را در هر زمانی که بخواهد ارزیابی و بررسی کند.

آمارگیری داده‌های باز شهری ایالات متحده؛ یک شاخص برای ایالت‌های آمریکاست تا مجموعه‌های داده‌ای که باید به‌صورت باز برای مردم منتشر شوند را اولویت‌بندی کنند. این آمار نه‌تنها انواع مجموعه‌های داده را لیست می‌کند، بلکه داده‌ها را توضیح می‌دهد و با جستجوی‌شان راهنمایی ارزشمندی ارائه می‌کند.

---

1. Citizen and Government Open Government Planning Group
2. US City Open Data Census

جدول ۱. داده‌های اولویت‌دار برای انتشار در سطح حکومت محلی در آمریکا

عنوان	توضیحات
افشای دارایی‌ها	داده‌های افشای دارایی‌ها باید شامل عناصر و اجزای مختلفی باشد: نام مسئولان رده‌بالای حکومت، عنوان، اطلاعات سرمایه‌گذاری، روابط تجاری قبلی و فعلی، منافع ملکی و درآمد شخصی (ازجمله هدیه‌ها و پرداخت‌های سفر یا مکالمه)
بودجه	داده‌های بودجه باز باید به اشتراک گذاشته شوند تا مشخص شود که پول مالیات چگونه قرار است خرج شود و با برنامه‌های سیاستی و مخارج واقعی مقایسه شوند
فهرست‌های تجاری	یک دفتر ثبت تمام کسب‌وکارهای مجوزدار در مناطق شهرداری ازجمله اطلاعات کلیدی نظیر نام، آدرس، اطلاعات تماس و نوع کسب‌وکار
کمک‌های مالی کمپین	افشای امور مالی کمپین یک سازوکار اساسی پاسخگویی عمومی است. دستیابی به داده‌های مالی کمپین درباره گردش پول در سیاست، پاسخگویی و نظارت در فرایند تصمیم‌گیری حکومت را امکان‌پذیر می‌کند. داده‌های کمک مالی کمپین باید مقدار مبلغ کمک شده به هر نامزد و شخص کمک‌کننده را نشان دهد.
بازرسی ساختمان	گزارش‌هایی که مقامات سازمان ثبت در ارتباط با اجرای قانون ساختمان در مورد املاک خاص ارائه کرده‌اند. این داده‌ها می‌تواند برای پیگیری موارد تخریب محله و شناسایی مشکلات صاحبان مسکن مورد استفاده قرار گیرد.
مجوزهای ساخت	محل مجوزهای ساختمانی صادرشده. این مجموعه داده می‌تواند ابزاری مفید برای ردیابی روند توسعه املاک و مستغلات شهر ازجمله محله‌هایی باشد که بیشتر در معرض تهدید یا عدم سرمایه‌گذاری می‌باشند و همچنین برای پیگیری پروژه‌های توسعه خاص و پاسخگو نگه‌داشتن توسعه‌دهندگان و برنامه‌ریزان شهر
جرم و جنایت	داده‌های باز جرم و جنایت به جامعه کمک می‌کند تا قضاوت‌های آگاهانه‌ای درباره امنیت داشته باشند و درباره نحوه اعمال قدرت توسط پلیس محلی شفاف‌سازی می‌کند. برای تحقق اهداف آمار داده‌های باز شهر، داده‌های گزارش‌های جرم و جنایت حداقل شامل عناصر زیر می‌باشند: تاریخ، زمان، مکان، نوع حادثه و اطلاعات روایی
فعالیت لابی‌گری	یک مجموعه کامل از داده‌های لابی‌گری باید شامل اطلاعاتی در مورد ثبت‌نام و فعالیت باشد
اطلاعات پارسل‌ها	داده‌های مربوط به پارسل‌ها،[1] مرزهای جغرافیای ملک هستند. پارسل‌ها، ویژه‌ترین واحدهای داده‌های جغرافیایی هستند که حکومت‌ها دارند
قراردادهای پیمانکاری[2]	متن کامل قراردادهای شهری با فروشندگان ازجمله مبلغ، کسی که قرارداد به او واگذار شده است (نام، آدرس)، تاریخ واگذاری و غیره
ارزیابی ملک	داده‌های باز ارزیابی ملک، ارزش املاک و مستغلات را شفاف‌سازی می‌کند که تعیین مالیات ملک و ارزش‌افزوده آن کمک می‌کند
اسناد ملک	اسناد ثبت‌شده فروش ملک، رهن و وثیقه
ساختمان	مکان ساختمان‌های تحت مالکیت شهر (شهرداری)
بازرسی رستوران	نتایج بازرسی ایمنی غذای رستوران‌ها و سایر تأمین‌کنندگان مواد غذایی برای مردم
درخواست‌های ارائه خدمات	داده‌های باز مربوط به درخواست ارائه خدمات مشخص می‌کند کدام نوع درخواست‌ها ارائه شده‌اند و در کجا و به چه سرعتی به درخواست‌ها رسیدگی می‌شوند. درخواست‌های ارائه خدمات

1. Parcel Data
2. Procurement Contracts

عنوان	توضیحات
	غیراضطراری ازجمله درخواست‌های رسیدگی به گرافیتی (نقاشی‌های خیابانی)، چراغ‌های راهنمایی خراب، شکایات از سروصدا، اجرای قانون پارک کردن و چاله‌ها
مخارج	داده‌های باز مربوط به مخارج به شهروندان، روزنامه‌نگاران و مسئولان حکومتی نشان می‌دهد که چگونه بودجه‌های دولتی هزینه می‌شوند. داده‌های مربوط به مخارج باید شامل لیست کاملی از مخارج شهر (ازجمله معافیت‌های مالیاتی، وام‌ها، قراردادها، کمک‌هزینه‌ها و هزینه‌های عملیاتی) باشد.
حمل‌ونقل	داده‌های باز مربوط به عبور و مرور روشن می‌کنند که ترانزیت عمومی چه زمانی و در کجا در حال انجام است. زمان‌بندی‌ها، مکان ایستگاه‌ها، اطلاعات فوری مکان تمام خدمات عبور و مرور شهری انجام شده یا سفارش شده (اتوبوس‌ها، مترو، قطار تراموا و غیره)
منطقه‌بندی	منطقه‌بندی بر جنبه‌های مختلف جوامع و زندگی روزانه افراد ـ از مکان سوپرمارکت محلی افراد (و اینکه در آنجا می‌توان چه خریدهایی انجام داد) تا اندازه و ارتفاع خانه‌شان تأثیر می‌گذارد. دستیابی به فایل نقشه‌های منطقه‌بندی با کاربری اراضی مجاز در جایی که شما زندگی می‌کنید به درک بهتر نیروهایی که جامعه را شکل می‌دهند کمک می‌کند.
حقوق کارمندان	اطلاعات مربوط به حقوق سالیانه شامل پرداخت مبلغ پایه و اضافه‌کار برای کلیه کارمندان فعال و دائمی.
تحلیل‌های وب	اشاره به داده‌های ساختارمند درباره ترافیک اینترنت وب‌سایت‌های حکومت محلی. تحلیل‌های وب (اینترنتی) یکی از سودمندترین مجموعه‌های داده برای درک تعامل مستقیم بین حکومت‌های محلی و شهروندان است. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از برنامه‌هایی نظیر گوگل آنالیتیکس[1] یا برنامه‌های مشابه می‌توانند به شهرها کمک کنند تصمیمات بهتری در مورد اولویت‌های توسعه وب برمبنای نیازهای شهروندان اتخاذ کنند.

Source: Sunlight Foundation, 2018.

شفافیت بین‌المللی لیتوانی[2] نیز شاخص شفافیت شهری را طراحی کرد که تمام ۶۰ شهرداری فعلی لیتوانی را براساس عمومیت و دسترسی‌پذیری به انواع اطلاعات در وب‌سایت‌های‌شان رتبه‌بندی می‌کند. مطابق شیوه ابداعی شفافیت بین‌المللی لیتوانی، اطلاعات به چند گروه طبقه‌بندی می‌شوند که بیشترین ارتباط را با شفافیت دارند. تمام این گروه‌ها براساس یک تحقیق از اهالی لیتوانی در مورد نحوه تعاملات‌شان با حکومت‌های شهری و اولویت‌های اطلاعاتی‌شان تعیین شدند. با کمک شهروندان و کارشناسان، برنامه شفافیت بین‌المللی لیتوانی فهرستی از داده‌ها تهیه کرد که در تقویت پاسخگویی حکومت‌های محلی نقشی کلیدی دارند. این داده‌های مرتبط عبارتند از:

1. Google Analytics
2. Transparency International Lithuania (TI Lithuania)

جدول ۲. الگوی حکومت باز مطابق با برنامه شفافیت شهری در لیتوانی

عنوان	توضیحات
اطلاعات در مورد ساختار سازمانی	فهرستی از کارکنان و جزئیات تماس آنها شرح شغل/ پست شغلی اعلامیه‌های منافع کارمندان اعلامیه‌های دارایی کارکنان و سیاستمداران ارشد
اطلاعاتی در مورد فعالیت‌های شورای شهر	مستندات مربوط به رأی افراد مستندات رأی افراد در دولت قبلی مدت‌زمان جلسات شورا برحسب دقیقه مدت‌زمان جلسات شورای دوره قبلی
اطلاعاتی در مورد سیاست‌ها و فعالیت‌های مبارزه با فساد	طرح / برنامه مبارزه با فساد اطلاعات در مورد ابزارها/ ابتکار عمل‌هایی که بخشی از برنامه مبارزه با فساد هستند آیین‌نامه اخلاق سیاست هدیه گرفتن/ مسافرت اطلاعات در مورد روندهای سوت‌زنی[1] و دسترسی به کانال سوت‌زنی اطلاعات در مورد فرایندهای مرتبط با گزارش‌های ارائه‌شده توسط سوت‌زن‌ها[2] لیست گروه‌های ذی‌نفع خدمات
اطلاعات در مورد شرکت‌های شهرداری	لیست شرکت‌های شهرداری لیست کارکنان مدیریت ارشد شرکت نسبت سهم‌ها در این شرکت‌ها لیست شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات دولتی در منطقه
اطلاعات در مورد امور مالی شهرداری	بودجه سالیانه بودجه سالیانه سال‌های قبل گزارش‌های مالی سالیانه گزارش‌های مالی سالیانه سال‌های قبل بدهی شهرداری و دلایل آن
اطلاعات در مورد تدارکات عمومی	تدارکات عمومی برنامه‌ریزی‌شده مشخصات فنی تدارکات اعلامیه‌های منافع کمیته انتخاب لیست برندگان تدارکات لیست خدماتی که باید ارائه شوند ارزش پولی خدماتی که باید ارائه شوند دلایل انتخاب برندگان ملک تحت مالکیت شهرداری و قیمت‌های اجاره مربوطه
اطلاعات مربوط به مشارکت مردم در تصمیم‌گیری	فرصت‌ها و راه‌های مشارکت در مشاوره عمومی پیشنهادهای/ نظرات دریافت شده از طریق مشاوره‌های عمومی تصمیمات اتخاذ شده بعد از مشاوره‌های عمومی

1. Whistleblowing
2. Whistleblowers

عنوان	توضیحات
	اطلاعات در مورد جلسات برنامه‌ریزی شده شورا، دستور کار جلسه و اسناد مربوطه اطلاعات در مورد مکانیسم‌های بازخورد نظرات اطلاعات در مورد فرایندهای مربوط به پیشنهادهای/ بازخورد دریافت شده از شهروندان

برای درک شاخص شفافیت شهری لیتوانی، یک وب‌سایت به نام www.jurgiokepure.lt طراحی شد که به لیتوانیایی‌ها کمک می‌کند ترکیب اعضای شوراهای شهر و میزان قابل‌توجهی اطلاعات مربوطه نظیر دارایی‌های اعلام‌شده، وابستگی حزبی، وضعیت اشتغال، تأهل و... را مشاهده کنند. همچنین با پیوند دادن جایگاه شغلی فعلی یا قبلی اعضای شورا، روابط منفعت‌محور آنها را نیز نشان می‌دهد. (Granickas, 2015:9-11)

شکل ۱. تصویری از گراف اعمال شفافیت درباره ارتباطات اعضای شوراها در لیتوانی (Granickas, 2015: 11)

تأمل درباره شاخص‌هایی که از دو برنامه شفافیت در آمریکا و لیتوانی گفته شد بیانگر این است که ارتباط میان حکومت محلی و شهروندان برپایه مجموعه‌ای از معیارهای مشخص و متعدد باید تغییر کند. مطابق این تحول، مردم در کنار نهادهای محلی نقش تعیین‌کننده‌ای در شناسایی مشکلات یا نیازها، تدوین/ اجرا و ارزیابی سیاست‌ها برعهده خواهند گرفت و هم‌زمان با شفاف شدن امور، زمینه برای پاسخگویی درباره برنامه‌ها و ارزیابی موفقیت‌ها یا ناکامی‌های مسئولان فراهم می‌شود.

۳. چارچوب پیشنهادی برای حکومت باز محلی

کنگره مقامات محلی و منطقه‌ای[1] نهاد شورای اروپا در سال ۲۰۱۸، پنج حوزه مختلف یعنی بودجه‌بندی، بستن قرارداد، قانونگذاری، سیاستگذاری و ارائه خدمات را برای حکومت محلی باز تجویز کرده که هرکدام از این موارد در ادامه توضیح داده شده‌اند:

۱-۳. بودجه‌بندی مشارکتی

فرایند بودجه‌ریزی شفاف و مشارکتی، عنصر مهم نظام حکمرانی محلی پاسخگو و باز است. بودجه‌بندی مشارکتی[2] یا اجتماعی[3] به اعضای جامعه اجازه می‌دهد در فرایندهای بودجه‌ریزی محلی شرکت کنند که این اقدام عملاً می‌تواند به‌مثابه عملیاتی شدن حکمرانی مردم‌سالاری مستقیم به‌حساب آید. انتظار می‌رود بودجه‌بندی مشارکتی به‌عنوان تلاشی برای غلبه بر ضعف تصمیم‌گیری بودجه بسته، حق شهروندان برای دانستن و شفافیت را تضمین کند و به این ترتیب از طریق ارتباطات فعال بین شهروندان و مدیران محلی به تحقق حکمرانی مردم‌سالار در فرایند بودجه‌بندی کمک کند.

روش‌های بودجه‌بندی اجتماعی علاوه بر مشورت درباره جزئیات اعتبارات شهرداری، بحث درباره اولویت‌های بودجه را نیز در برمی‌گیرد. اگرچه بودجه همیشه یک سند فنی تصور می‌شود که در بهترین حالت توسط مقامات مدیریت می‌گردد، مشارکت عمومی در فرایند بودجه‌بندی یکی از راه‌های حیاتی کمک به جامعه برای درک کامل‌تر مسئولیت‌ها و محدودیت‌های حکومت است. با روشن نمودن این نکته که چگونه منابع محدود تخصیص می‌یابند، شهروندان و گروه‌های مدنی می‌توانند از نحوه برقراری موازنه مؤثر بین ارزش‌ها و اولویت‌های رقیب در جامعه، درک بهتری داشته باشند. (Sisk, 2001:159)

ساکنان یک شهر یا روستا باید نه‌تنها از چگونگی هزینه‌کرد مالیات‌هایشان آگاهی داشته باشند، بلکه باید توانایی تأثیرگذاری بر آن را نیز داشته باشند. گرایش به حکومت باز به‌خاطر این باور است که

1. The Congress of Local and Regional Authorities
2. Participatory Budgeting
3. Social Budgeting

شهروندان، به‌عنوان پرداخت‌کنندگان مالیات حق دارند بدانند برای چه چیزی مالیات می‌دهند و در برابر آن، چه چیزی به‌دست می‌آورند. (Clark and Veal, 2011:27) ایده اصلی سیستم بودجه‌بندی مشارکتی گوش دادن مستقیم‌تر و گسترده‌تر به نظرات شهروندان است؛ بنابراین می‌تواند موجبات افزایش رضایت و اعتماد نسبت به مقامات حکومت محلی را فراهم آورد.

فرایند بودجه‌ریزی حکومت محلی باز تضمین‌کننده: ۱. دسترسی به‌موقع به اطلاعات بودجه برای عموم در سطح محلی، ۲. شفافیت و ارتباط اطلاعات ارائه‌شده در گزارش‌های بودجه، ۳. استفاده از سازوکارهای مؤثر برای انتشار اطلاعات بودجه در میان شهروندان و ۴. ایجاد کانال‌های مؤثر برای مشارکت شهروندان در بررسی و پایش اسناد بودجه است. گرچه بسیاری از کشورها دارای قوانین سند باز[1] یا آزادی اطلاعات می‌باشند که برای حکومت‌های محلی نیز قابل کاربرد هستند، اما مشارکت در تدوین بودجه و دسترسی عمومی به اطلاعات آن غالباً بسیار محدود است. (Boex and Simatupang, 2015:25-26)

بودجه‌بندی مشارکتی از ابتدای به‌کارگیری‌اش در پورتو آلگره[2] برزیل در سال ۱۹۸۹ به بیش از ۱۵۰۰ شهر در دنیا گسترش یافته است. روشی که هر حکومت محلی، بودجه‌بندی مشارکتی را اجرا می‌کند بسته به شرایط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مختلف متفاوت است. در برخی کشورها نظیر جمهوری دومینیکن، پرو و کره جنوبی، بودجه‌بندی مشارکتی برای تمام شهرداری‌ها طبق قانون الزامی است. در کره جنوبی، بودجه‌بندی مشارکتی با اصلاح قانون ملی امور مالی محلی در سال ۲۰۱۱ الزامی شد. (No, 2018:6) در سال‌های اخیر شهرهای مختلف ازجمله مادرید، دهلی، تایپه، بوگوتا، نیویورک و پاریس فرایند مهم بودجه مشارکتی را آغاز کرده یا گسترش داده‌اند. (Cabannes and Yves, 2017: 180)

به‌طور نمونه یکی از مهم‌ترین شهرهایی که روش بودجه‌ریزی مشارکتی را در عمل به‌کار گرفته، پاریس است. از سال ۲۰۱۴ شهرداری پاریس به شهروندان فرصت داد در مورد نحوه استفاده از ۵ درصد بودجه سرمایه‌گذاری که در سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۱۴ بالغ بر ۰/۵ میلیارد یورو است، تصمیم بگیرند. هدف این است که شهروندان در سیاست‌های شهرداری شرکت کنند تا انسجام اجتماعی تقویت شود و حکومت از ترجیح‌های شهروندان آگاه شود. در ویرایش ۲۰۱۵ بودجه با اعطای فرصتی به شهروندان که پروژه‌ها را پیشنهاد دهند مشارکت عمیق‌تر شد. این طرح می‌کوشد از ایده‌های خلاق شهروندان پاریس بهره گیرد و فرایند به این شرح است: ۱. شهروندان پاریس ایده‌های خود را برای پروژه‌های سرمایه‌گذاری در یک وب‌سایت بیان می‌کنند. ۲. شهرداری پیشنهادها را امکان‌سنجی می‌کند. ۳. پروژه‌های پیشنهادی به رأی شهروندان گذاشته می‌شود. (OECD,2016:172) کره جنوبی اولین و تنها کشوری است که تمام حکومت‌های محلی را ملزم به اتخاذ نظام بودجه‌بندی مشارکتی کرده است. از سال ۲۰۰۳ بودجه‌بندی مشارکتی هم به‌دلیل اجرای داوطلبانه برخی حکومت‌های محلی که پیشگام اجرای نظام بودجه‌بندی

1. Open Document Laws
2. Porto Alegre

مشارکتی بوده‌اند و هم با ایجاد انگیزه ازسوی حکومت مرکزی در سراسر حکومت‌های محلی اجرایی شد. علاقه‌مندان بودجه‌بندی مشارکتی می‌توانند از دو مسیر در این فرایند مشارکت کنند: اولین راه برای مشارکت در فرایند بودجه‌بندی مشارکتی اعلام داوطلبی برای شرکت است. در ابتدا شهروندان از طریق کانال‌های آنلاین یا آفلاین درخواست شرکت در بودجه‌بندی مشارکتی می‌دهند. سپس به‌صورت تصادفی از میان متقاضیان براساس معیارهای مختلفی نظیر منطقه، جنسیت، سن، گروه آسیب‌پذیر، درآمد و غیره انتخاب می‌شوند. روش دوم مشارکت، توصیه توسط دیگران در یک جلسه محلی، شورای محلی، سازمان‌های غیردولتی و یا توسط شهردار است. (Kim, 2018:83-84)

۲-۳. نظارت بر پیمانکاری و اجرای قراردادهای حکومت محلی

دولت‌های محلی محدوده وسیعی از زیرساخت‌ها، کالاها و خدمات را از طرف شهروندان تهیه و تدارک می‌بینند. انعقاد قرارداد و اجرای خدمات و کارهای عمومی، یک منبع عمده و اصلی فساد و سوءمدیریت است. به‌عبارتی یک منبع رایج فساد و تبانی در حکومت محلی شامل فرایند مزایده تا انعقاد و ارزیابی قراردادها به‌نحوی است که به‌طور غیرمنصفانه به نفع یک پیمانکار و به ضرر بقیه باشد.

قرارداد بستن باز؛ اصلی است که می‌گوید شهروندان باید قادر باشند نسبت به چیزی که دولت محلی برای آن قرارداد می‌بندد، فرد یا شرکتی که با او قرارداد بسته می‌شود و اینکه برای چه چیزی قرارداد می‌بندد، آگاهی و بر آن قدرت تأثیر داشته باشد. قرارداد بستن باز شامل تهیه اطلاعات بیشتر مربوط به هر مرحله از فرایند قرارداد بستن (برنامه‌ریزی، مزایده، واگذاری، قرارداد بستن و اجرا) و مشارکت فعال شهروندان در تعریف، واگذاری یا نظارت بر قراردادهاست. (Galster, 2018: 16)

شفافیت درباره نحوه ارائه خدمات و کارهای عمومی موجب می‌شود از انحصار یک یا چند شرکت جلوگیری شود، رقابتی منصفانه‌تر شکل بگیرد، با فساد و آلوده شدن مقامات محلی مقابله و ضمن صرفه‌جویی، کالاها و خدمات با کیفیت مناسب‌تری به شهروندان ارائه شود. همچنین شهروندان از فرایند مدیریت شهری و اقداماتی که در حال انجام است مطلع و آگاه می‌شوند.

۳-۳. سیاستگذاری محلی باز

سیاستگذاری باز؛ اصلی است که می‌گوید شهروندان باید نسبت به چرایی و چگونگی تصمیماتی که نمایندگان منتخب‌شان می‌گیرند آگاهی و قدرت تأثیرگذاری بر آن را داشته باشند و هم‌زمان مقامات نیز باید مسئول و پاسخگوی تصمیمات‌شان باشند. بنابراین سیاستگذاری باز از دستیابی شهروندان به اطلاعات مربوط به سیاست‌ها تا مشارکت دادن فعال آنها در تدوین و اصلاح سیاست‌ها را دربرمی‌گیرد که ممکن است در هر مرحله‌ای از فرایند سیاست رخ دهد. جلب مشارکت شهروندان در فرایند

سیاستگذاری، به بهبود جریان اطلاعات، افزایش پاسخگویی و تأمین حقوق افراد منجر می‌شود؛ همچنین به کسانی که مستقیماً تحت تأثیر سیاست مربوطه قرار می‌گیرند امکان اظهارنظر می‌دهد.

بر این اساس با پیش‌بینی سازوکارهایی می‌توان پیشنهادهای شهروندان یک شهر را برای مشارکت در قانونگذاری فراهم کرد؛ اما پیش از اجرایی شدن می‌بایست گزارش‌های فنی در راستای برآورد دقیق هزینه‌ها، امکان‌پذیری و... تهیه شود. بودجه‌بندی مشارکتی که در ابتدا به آن اشاره شد نیز در زمره قانونگذاری محلی باز می‌تواند قرار گیرد.

اگرچه تصمیم‌گیری جمعی می‌تواند دشوار، پیچیده، وقت‌گیر و گاهی ناممکن باشد، اما زمانی که تصمیمات براساس اجماع حاصل می‌شوند، نتایج معمولاً مشروعیت بیشتری دارند و تصمیمات با پذیرش گسترده‌تری ازسوی مردم مواجه می‌شوند. معمولاً به این نوع تصمیم‌گیری عنوان «کُند ـ تند»[1] داده می‌شود به این معنا که فرایند در زمان ایجاد و تقویت اجماع می‌تواند کُند و بطئی باشد، اما در زمان اجرا با سرعت به‌پیش می‌رود، زیرا در پشتیبانی از آن، حمایت گسترده‌ای ایجاد شده است. (Sisk, 2001:151)

۴-۳. ارائه خدمات محلی باز

پیش‌بینی ارائه خدمات عمومی یک کارکرد مهم دولت‌های محلی است که برای شهروندان قابل دستیابی بودن و کیفیت آن حائز اهمیت است. خدمات دولتی باز؛ اصلی است که می‌گوید شهروندان باید بتوانند از نحوه ارائه خدمات عمومی آگاه شوند و بر آن تأثیر بگذارند. اصلاحات خدمات عمومی باز از تهیه اطلاعات در مورد حق شهروندان نسبت به خدمات و استانداردهای آنها تا مشارکت فعال کاربران خدمات در طراحی، ارائه و بررسی‌شان را دربرمی‌گیرد. اصلاحات خدمات عمومی باز می‌توانند برای مراحل مختلف چرخه سیاست به‌کار برده شوند. به‌عنوان مثال:

ـ شناسایی اولویت‌ها و تعیین دستور کار ـ یعنی تعهدات به طراحی مکانیسم‌هایی که صدای شهروندان را در تصمیمات اولویت‌بندی مسائل و/یا تخصیص منابع به گوش می‌رسانند (مثلاً بودجه‌بندی مشارکتی).

ـ سیاستگذاری و طراحی خدمات ـ یعنی تعهداتی که صدای شهروندان را در فرایندهای سیاست مربوط به خدمات دولتی به گوش می‌رساند و/یا شهروندان را در طراحی خدمات دخالت می‌دهد.

ـ راه‌اندازی و تولید مشترک[2] ـ یعنی تعهداتی که شهروندان را در تصمیم‌گیری درباره شروع و/یا ارائه مستقیم خدمات مشارکت می‌دهند.

ـ پایش و پاسخگویی ـ یعنی تعهداتی که شهروندان را در ارزیابی عملکرد خدمات و پاسخگو کردن ارائه‌دهندگان خدمات دخیل می‌کند. (Galster, 2018: 20)

---

1. Slow-Fast
2. Co-Commissioning and Co-Production

عملیاتی شدن چنین رویکردها و شاخصه‌هایی در سطح محلی مستلزم این است که قوانین و سازوکارهایی برای شنیدن نظرات شهروندان از طریق کانال‌های ارتباطی آنلاین و آفلاین متفاوت برای حکومت محلی پیش‌بینی و در صورت لزوم باید تغییراتی در رویه‌ها، ساختارها و سیاست‌های حکومت محلی مطابق دیدگاه مردم صورت گیرد. اتخاذ چنین تدابیری نیاز به یک تغییر جدی در فرهنگ حکمرانی مقامات و مسئولان دارد و لازم است چرخه سیاستگذاری به روی شهروندان و نهادهای اجتماعی باز شود. باز شدن چرخه سیاستگذاری به روی مردم بالقوه از این قابلیت برخوردار است که ضمن ایجاد نوآوری، در مقابل سوءاستفاده از قدرت و منابع در جهت منافع شخصی مانع ایجاد کند و موجب تصمیم‌گیری مسئولانه و مشارکتی مقامات محلی شود. البته ضرورت دارد برای تکمیل چنین فرایندی علاوه بر حسابرسی‌های داخلی و خارجی، حمایت از افشاگران و کسانی که فساد را گزارش می‌دهند نیز در اولویت باشد.

۴. تجربه به‌کارگیری اصول حکومت باز

در سال‌های اخیر کشورهای مختلفی در سطح محلی اصول حکومت باز را به‌کار گرفته‌اند. سئول و باسک دو نمونه موفق به‌کارگیری اصول حکومت باز می‌باشند که مرور تجربه آنها تا حدود زیادی می‌تواند در درک حرکت از یک سیستم سیاستگذاری بسته به باز کمک‌کننده باشد.

۴-۱. تجربه سئول

ونسون پارک[1] که از اکتبر ۲۰۱۱ به‌عنوان شهردار سئول انتخاب شد در مأموریت خود برای ایجاد تغییرات اساسی، مشارکت شهروندان را در فرایندهای سیاستگذاری به‌کار گرفت. اگرچه شهرداران قبل از وی عمدتاً برجا گذاشتن میراث فیزیکی بعد از دوره خود (به‌عنوان مثال افتتاح پروژه‌های مختلف ساخت‌وسازهای عظیم و حذف فروشندگان خیابانی) تمرکز کرده بودند، شهردار پارک اعلام کرد میراث او برای شهر سئول متفاوت خواهد بود و میراث فیزیکی برجای نخواهد گذاشت؛ بلکه بر تغییر دادن فرهنگ و رابطه بین حکومت کلان‌شهر سئول و شهروندان تمرکز خواهد کرد. (Kim, et al, 2015:171) به همین دلیل بسیاری، ونسون پارک را شهردار نوآوری‌های اجتماعی معرفی کرده‌اند. (Lee, 2017)

به‌کارگیری استراتژی نوآوری اجتماعی موجب شد مشارکت شهروندان در سیاست‌های حکومت کلان‌شهر سئول افزایش یابد و مردم این قدرت را پیدا کنند که مشکلات و نیازهای خود را به‌صورت واضح و شفاف عنوان و مسئولان نیز درک بهتری از واقعیات اجتماعی پیدا کنند. بنابراین مأموریت اصلی

1.Wonsoon Park

حکومت کلان‌شهر سئول بر از بین بردن فاصله بین سیاست و زندگی روزانه شهروندان و دادن اعتماد به نفس به شهروندان متمرکز بود تا آنها بتوانند نیازها و نگرانی‌های خود را بیان کنند. حکومت کلان‌شهر سئول یک تغییر سریع در نحوه تعامل با شهروندان را تحت رهبری شهردار ونسون پارک تجربه کرد. شعار «شهروندان شهردار هستند» در مدل‌های جدید ارتباطات بین حکومت محلی و شهروندان به‌کار گرفته شد و مشارکت شهروندی به‌عنوان یکی از عناصر اصلی که می‌تواند منجر به نوآوری اجتماعی شود پذیرفته شد. (Rahn, 2011)

شهروندان و مسئولان حکومتی کلان‌شهر سئول برای اینکه بتوانند پیشنهاد سیاست‌های نوآورانه را افزایش دهند حتی نمادهایی را در سطح شهر به‌وجود آوردند که ایده فرهنگ گوش دادن را تقویت می‌کرد. به‌عنوان مثال، یک مجسمه عظیم «گوش بزرگ» خارج از تالار شهر (ساختمان شهرداری) نصب شد. هنگامی که شهروندی درباره موضوعی صحبت می‌کرد صدایش ضبط و به‌صورت زنده از طریق اسپیکرهای نصب شده در زیرزمین تالار شهر پخش می‌شد. شهردار یکی از طرفداران پیشگام «سیاست گوش بزرگ» شهر سئول بود که گوش دادن به نظرات و شکایت‌های شهروندان را محور تمام فعالیت‌های مدیریت شهری خود قرار داده بود. هدف از «سیاست گوش دادن» این بود که شهروندان قادر شوند ایده‌ها و عقایدشان را بیان کنند تا طرز فکر مسئولان شهر سئول تغییر داده شود و این درک به‌وجود آید که نظرات شهروندان یک ورودی ارزشمند برای تدوین سیاست‌های شهری است. (Kim, et al, 2015: 174-175)

برای درک تغییراتی که شهردار ونسون پارک در سئول به‌کار گرفت می‌توان از طیف مشارکت عمومی که توسط انجمن بین‌المللی مشارکت عمومی[1] طراحی شده بهره گرفت. این طیف، اهداف مختلف مشارکت عمومی را تعیین می‌کند تا سطح تأثیر مردم از «اطلاع دادن» به «مشاوره»، «درگیر کردن»،[2] «همکاری» و درنهایت «توانمندسازی» افزایش یابد. قبل از شهردار پارک، حکومت کلان‌شهر سئول از فعالیت‌های مشارکت شهروندی نظیر جلسات استماع عمومی و مصاحبه‌های شهروندی برای اجرای سیاست‌های شهری استفاده می‌کرد؛ اما این برنامه‌ها به انواع اطلاع‌دهی و مشورت کردن محدود بودند. در مقابل در دوره ریاست شهردار پارک، ابزارها و برنامه‌های جدید زیادی توسط حکومت کلان‌شهر سئول ابداع و اجرا شدند که به‌طور ویژه حول «درگیر کردن»، «همکاری کردن با» و «قدرت بخشیدن به» شهروندان در فعالیت‌های تصمیم‌گیری متمرکز بودند.

1. International Association for Public Participation (IAP2)
2. Involving

نمودار ۱. روند مشارکت شهروندان در فرایند تصمیمات شهری[1]

هدف مشارکت عمومی	ارائه اطلاعات متعادل و عینی به مردم و کمک به آن‌ها در درک مسئله، گزینه‌ها، فرصت‌ها و راه‌حل‌ها	کسب نظرات درباره تحلیل‌ها، گزینه‌ها و تصمیمات	تعامل مستقیم با مردم در کل فرایند تا اطمینان حاصل شود که نگرانی‌ها و خواسته‌های آن‌ها درک و در نظر گرفته می‌شود	شریک شدن با مردم در هر جنبه از تصمیم از جمله ایجاد گزینه‌ها و شناسایی راه‌حل ترجیحی	**واگذاری قدرت تصمیم‌گیری نهایی به مردم**
وعده به مردم	شما را آگاه خواهیم کرد	شما را آگاه خواهیم کرد، به نگرانی‌ها و خواسته‌هایتان گوش می‌دهیم و تصدیقشان می‌کنیم و درباره بازخورد نحوه تأثیر نظرات مردم بر تصمیم‌گیری بازخورد می‌دهیم	با شما کار می‌کنیم تا اطمینان حاصل کنیم که نگرانی‌ها و خواسته‌هایتان مستقیماً در گزینه‌ها منعکس می‌شوند و در مورد اینکه نظرات شما چگونه بر تصمیم‌گیری تأثیر می‌گذارد بازخورد می‌دهیم	در تدوین راه‌حل‌ها از توصیه‌ها و نوآوری شما استفاده خواهیم کرد و آن‌ها را تا جایی که ممکن باشد در تصمیم‌گیری مدنظر قرار می‌دهیم	**تصمیمی که شما اتخاذ کرده‌اید را اجرا خواهیم کرد**
مثال	وب‌سایت، ایمیل‌ها، پخش آنلاین جلسات، ابزارهای رسانه اجتماعی (نظیر فیس بوک یا توییتر)	جلسات عمومی، گروه‌های تمرکز، پرسشنامه‌های شهروندی، دستگاه‌های نظرسنجی، وب‌سایت‌های تعاملی	کارگاه‌های عمومی، مجمع مسائل ملی، نظرسنجی مشورتی، برنامه‌ریزی آنلاین	**کمیته‌های مشورتی شهروندی، هیئت داوری شهروندی**	**فرایندهای تصمیم‌گیری واگذارشده، بودجه‌بندی مشارکتی**

1. Nabatchi, 2012:11.

مکانیسم‌های اصلی که حکومت کلان‌شهر سئول برای باز بودن چرخه مدیریت شهر و میسر کردن مشارکت شهروندان به‌کار برد مجموعه‌ای از کانال‌های ارتباطات آنلاین و آفلاین است. اهداف اصلی ابزارهای ارتباطات آنلاین این است که به ارتباط واکنش و بازخورد سریع دست یابند، به گروه‌های مختلف شهروندان دسترسی داشته باشند و فرایندهای سیاستگذاری را باز کنند. چندین کانال پخش آنلاین جلسات و رویدادهای حکومت کلان‌شهر سئول را به‌صورت زنده نشان می‌دهد و از چندین ابزار رسانه اجتماعی برای مشارکت دادن و گوش دادن به نظرات شهروندان به‌صورت فوری استفاده می‌شود. درعین‌حال فعالیت‌های ارتباطات آفلاین حکومت کلان‌شهر سئول معمولاً شامل بحث‌هایی با ذی‌نفعان مختلف جهت درک بهتر مسائل پیچیده و نیل به اتفاق‌نظر در میان گروه‌های مختلف شهروندان با عقاید و نظرات متضاد است.

شایان ذکر است همه ابزارهای ارتباطات به‌ترتیب زمانی برای ابداع هر سیاست استفاده نشدند و فرایند سیاستگذاری حکومت کلان‌شهر سئول نیز تابع یک مسیر خطی ساختارمند[1] نیست. مراحل اولیه فرایند سیاستگذاری شامل استفاده ابزارهای ارتباطات چندکانالی حکومت کلان‌شهری سئول ازجمله مجمع چئونگ چک، دفتر سیار شهردار[2] و پلتفرم‌های رسانه اجتماعی بود. از رسانه‌های اجتماعی به‌طور مستمر در کل فرایند (ازجمله مراحل اجرا و ارزیابی) استفاده می‌شود تا شهروندان بتوانند اطلاعات مربوط به پیشرفت مداوم را کسب کنند و بازخورد و نظرات‌شان را به‌صورت فوری ارائه دهند.

۴-۲. تجربه باسک

مدل باسک برخلاف حکومت‌های محلی دیگر که به رویکردهای بخشی[3] محدودند می‌کوشد یک سیستم جامع[4] از حکومت باز را اجرا کند. مدل باسک فضاهای رابطه را بر سه اصل شفافیت، مشارکت و همکاری بنا می‌کند. این مدل به‌گونه‌ای طراحی شده که در کل قلمرو عمل حکومت باسک برای سیاست‌های اصلی و کلی و هم سیاست‌های بخشی استفاده شود. پروژه‌های اصلی در مدل حکومت باز باسک به شرح زیر است:

۴-۲-۱. پروژه ایرکیا[5]

دفتر نخست‌وزیر[6] پروژه‌ای را به نام ایرکیا[7] برای اجرا کردن اداره حکومت باز و ارتباطات اینترنتی[8] در ژانویه ۲۰۱۰ آغاز کرد. ملموس‌ترین بُعد این پروژه یک پورتال است که از انتشار اطلاعات سازمانی،

1. Structured Linear Path
2. Mobile Mayoral Office (MMO)
3. Sectorial
4. Comprehensive System
5. IREKIA
6. The Prime Minister's Office

۷. در ایالت باسک به معنای باز است

8 . Office for Open Government and Communication on Internet

اطلاع‌رسانی درباره اقدامات حکومت، گفتگو میان ساکنان و مسئولان دولتی جهت ارائه و بحث درباره طرح‌های پیشنهادی و همکاری شهروندان در فرایندهای سیاستگذاری حمایت می‌کند.

پروژه ایرکیا بر سه اصل مبتنی است:

ـ **شفافیت:** حکومت، اطلاعات و داده‌های فوری مربوط به فعالیت‌ها، طرح‌ها و هدف‌هایش را در اختیار عموم قرار می‌دهد.

ـ **مشارکت:** تمام قوانین، احکام، اقدامات و سایر انواع تصمیماتی که توسط حکومت اتخاذ می‌شوند می‌توانند با نظرات شهروندان مورد بحث، ارزیابی، انتقاد، تغییر و تعدیل قرار گیرند (حتی قبل از اینکه تنظیم و تصویب شوند).

ـ **همکاری**: ایالت باسک مایل است با شهروندان، شرکت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و سایر دستگاه‌های اداری همکاری کند و ابزارهای نوآورانه و روش‌های جدید همکاری را در اختیار همه قرار دهد. حکومت به آنها گوش خواهد داد و کار خواهد کرد تا یک جامعه یکپارچه‌تر و به هم متصل به‌وجود آید که همه با هم رفاه عمومی را ایجاد می‌کنند و از مردم عادی مراقبت نمایند. (Irekia, 2020)

کار ایرکیا تلفیق شفافیت و مشارکت شهروندی در کارهای روزانه حکومت است. این بدان معناست که اطلاعات دولتی که قبلاً خارج از دسترس شهروندان بود باز و آزاد می‌شوند. به‌عنوان مثال تقویم قانونگذاری یا طرح‌ها و کارهای مهم پیش‌بینی شده در دوره مجلس.

در کل هدف پروژه ایرکیا این است که به شهروندان اجازه داده شود بر کارهای دولت کنترل داشته باشند و برای ایجاد احساس اینکه بخشی از حکمرانی در زمینه خدمات و سیاست‌های عمومی ایالت باسک هستند، بتوانند در فرایندهای تصمیم‌گیری شرکت کنند. هدف نهایی اجرای ایده اولیه مردم‌سالاری یعنی حکمرانی توسط شهروندان است؛ بنابراین یک تغییر فرهنگی مهم رخ می‌دهد تا هر شهروند دیگر خود را یک عامل منفعل گیرنده پیام‌ها نداند، بلکه یک عامل فعال بداند که در تصمیمات سیاستی که بر جامعه تأثیرگذارند مشارکت می‌کند و راه‌ها و گزینه‌ها را به شیوه‌ای مؤثر، آسان و پیوسته پیشنهاد می‌دهد.

برای انتشار اطلاعات ایجاد شده در ایرکیا و ترغیب بحث و گفتگوی شهروندان، پروفایل‌هایی در شبکه‌های اجتماعی مهم ایجاد شده‌اند. توییتر، فیس‌بوک، گوگل پلاس، لینکدین، یوتیوب، اسلایدشیر، فلیکر، پینترست و غیره مکان‌های مجازی هستند که شهروندان مطالبشان را به اشتراک می‌گذارند و به‌صورت طبیعی با هم تعامل می‌کنند.

۲-۲-۴. داده‌های باز یوسکادی[1]

حکومت باسک اولین حکومت غیر آنگلوساکسونی بود که سیاست داده‌های باز را اجرا کرد و این سیاست با یک تعهد نهادی در دسامبر ۲۰۰۹ شروع و در آوریل ۲۰۱۰ روی سایت داده‌های باز یوسکادی اجرایی

1. Open Data Euskadi

شد. مأموریت خدمات داده‌های باز، انتشار اطلاعات دولتی به‌صورت داده‌های قابل استفاده است تا دیگران بتوانند از آنها استفاده کنند و خدمات جدید و محصولات ارزش‌افزوده برای حکومت، سازمان‌های تجاری و کل جامعه خلق کنند.

پروژه داده‌های باز یوسکادی یک پروژه خدمتی[1] است که کل حکومت باسک را دربرمی‌گیرد. این پورتال، طرح و برنامه عملیاتی برای سیاست انتشار داده‌های باز فراهم می‌کند و مردم را به استفاده مجدد از داده‌ها ترغیب می‌نماید و علاوه بر کاتالوگ داده‌ها، مطالبی در مورد اینکه «داده‌های باز» چیست و چگونه می‌توان از آن استفاده کرد ارائه می‌دهد.

نرم‌افزارهای ایرکیا و داده‌های باز یوسکادی چندین جایزه دریافت کرده‌اند و به‌عنوان بهترین شیوه‌ها شناخته می‌شوند و این جوایز باعث شد که باسک به‌عنوان یک عضو «کنسرسیوم شبکه جهانی»[2] که سازمان استانداردهای بین‌المللی اصلی برای شبکه جهانی اینترنت است، پذیرفته شود. با توجه به این عضویت، حکومت باسک می‌تواند در طراحی ابزارها و استانداردهای جدید برای وب شرکت کند.

۳-۲-۴. طرح نوآوری عمومی

حکومت باسک، طرح نوآوری عمومی[3] را در سال ۲۰۱۱ آغاز کرد که یک طرح در سطح کل قلمرو[4] است که اهداف اصلی آن عبارتند از:

- قرار دادن خدمات دولتی الکترونیک در دسترس شهروندان و سازمان‌ها تا آنها بتوانند تمام امور را از طریق اینترنت انجام دهند.
- افزایش گنجاندن دیجیتالی شهروندان به‌طوری که هر شخص بتواند دستیابی برابر به خدمات دولتی الکترونیک داشته باشد.
- ترویج تغییر سازمانی و حرکت به سمت سازمان‌های دولتی همکارانه‌تر و شبکه‌ای شده‌تر.
- تلفیق اصول حکومت باز در مدیریت دولتی: شفافیت، مشارکت و همکاری.
- حرکت به سمت مدیریت نوآورانه که کیفیت خدمات را دائماً بهتر می‌کند و سیاست‌های دولتی (عمومی) را به‌صورت سیستماتیک ارزیابی می‌نماید.
- فراهم کردن سیستم‌های اطلاعاتی مدرن و کارآمد، فناوری و خدمات ارتباطات از راه دور.[5]

شاید ویژگی اصلی طرح نوآوری عمومی نه محتویاتش، بلکه روش جدید فعالیتش بود: شبکه‌ای و باز. در رابطه با نتایج، اجرای طرح نوآوری عمومی به تحکیم خدمات اطلاعات شهروندی، مدیریت حضور حکومت باسک در اینترنت، انتشار نمودار (چارت) خدمات و شاخص‌های بهبود شفافیت و عملکرد کمک

1. Transversal Service
2. World-Wide Web Consortium (W3C)
3. Public Innovation Plan
4. Transversal Plan
5. Telecommunications Services

کرد. (Ramilo et al, 2014: 54-60) به‌طور کلی تغییراتی که در باسک رخ داد موجب شد شهروندان گزینه‌های بیشتری داشته باشند که اطلاعات مرتبط را به‌دست آورند، سیاست‌ها و خدمات دولتی را ارزیابی و نظراتشان را بیان کنند و راه‌حل‌هایی را نیز برای اقدام پیشنهاد دهند.

اگرچه تجربیات دو شهر سئول و باسک در زمینه اجرای اصول حکومت باز بیانگر این است که هنوز با شاخص‌های مطلوب حکومت باز فاصله دارند، اما بهره‌گیری از همین تجربیات تا حدود زیادی می‌تواند در رسیدن به اهداف کمک نماید. حکومت کلان‌شهر سئول مجموعه متنوعی از شبکه‌های ارتباطی را برای ارتباط با شهروندان و انتشار اطلاعات به‌وجود آورده که از این لحاظ، پیشگامی و پیشرفت بهتری در به‌کارگیری اصول حکومت باز به‌وجود آورده است. سئول و باسک برمبنای اصول حکومت باز توجه ویژه‌ای به تقویت حضور شهروندان در فرایند سیاستگذاری، انتشار داده‌ها و اطلاعات مرتبط با خدمات شهری و به‌کارگیری شفافیت داشته‌اند. در این بین استفاده از فناوری‌های نوین و شبکه‌های اجتماعی فرصت بسیار مطلوبی در اختیار مدیران شهری قرار داده تا خدماتی را به شهروندان ارائه دهند که قبل از آن با همکاری و همفکری در مورد آنها تصمیم گرفته شده است.

۵. اصول حکومت باز و چالش‌های نهادهای محلی در ایران

به‌کارگیری اصول حکومت باز برمبنای سه مؤلفه شفافیت اطلاعات، مشارکت عمومی و پاسخگویی با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به‌عنوان راهکاری برای تقویت اعتماد به نهاد شورا و شهرداری در ایران باشد. مسئله مهم این است که باید کلان‌تصویری برای حرکت از سیستم فعلی مدیریت شهری به حکومت باز محلی ترسیم شود. در این مسیر ضرورت دارد عناصر و اجزای حکومت محلی باز به‌صورت دقیق در سطح شوراهای اسلامی شهر و روستا و شهرداری‌ها مشخص شود. به‌دلیل اینکه تعهد و پایبندی به شفافیت، پاسخگویی و تسهیل مشارکت مردم در فرایندهای سیاستی تضمین شود می‌باید در قانون تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران و قانون شهرداری‌ها تغییراتی اعمال شود. مهم‌ترین مسائلی که توسط شوراهای اسلامی و شهرداری‌ها در عملیاتی شدن اصول حکومت باز می‌باید در نظر گرفته شود به قرار زیر است:

۵-۱. تدوین و ارزیابی بودجه مشارکتی

همان‌طور که در چارچوب پیشنهادی اشاره شد تدوین بودجه مشارکتی یکی از اصول حکومت محلی باز است. مواد متعددی در قانون تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران و

قانون شهرداری صرفاً به اطلاع‌رسانی درباره عملکرد بودجه‌ای نهاد شورا و شهرداری تأکید داشته‌اند.[۱] جهت حضور مردم در فرایند بودجه‌ریزی و ارزیابی دقیق آن، پیشنهاد می‌شود موارد زیر نیز در اصلاح قانون تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مورد توجه قرار گیرد:

ـ انتشار اسناد اصلی و مطالعات پشتیبان بودجه

شوراها باید اسناد اصلی و کلیدی بودجه را منتشر کنند تا شهروندان و سایر ذی‌نفعان بتوانند بررسی کنند درآمدهای عمومی چگونه تخصیص یافته و هزینه می‌شود. اسناد و مطالعات پشتیبان باید به‌موقع و به‌صورت منظم منتشر شوند تا درک مطلوبی درباره فرایند تدوین بودجه برای شهروندان ایجاد شود.

ـ ایجاد بودجه شهروندی

شوراهای اسلامی باید یک بودجه سالیانه شهروندی ایجاد کنند که ارقام اصلی بودجه را در قالبی آسان‌فهم نشان می‌دهد. این می‌تواند شامل استفاده از اطلاعات تصویری یا سایر رسانه‌های بصری و تعاملی باشد.

ـ مشارکت شهروندان در تعریف اولویت‌های بودجه‌ای

شوراهای اسلامی شهر و روستا باید شهروندان را در کمک به تعریف اولویت‌ها برای هزینه درآمدها شرکت دهند. این می‌تواند شامل برگزاری جلسات مشاوره بودجه جهت آگاهی دادن در مورد توسعه بودجه محلی و/یا تعریف بخشی از بودجه برای شهروندان که از طریق بودجه‌بندی مشارکتی آن را تخصیص دهند، باشد.

ـ نظارت شهروندی بر فرایند بودجه

سیستم مدیریت شهری برای اینکه به شهروندان اجازه دهد بر فرایند بودجه نظارت کنند باید اطلاعات بودجه را در دسترس شهروندان عادی قرار دهند و وضعیت اجرای تعهدات را در طول سال به‌طور منظم و به‌موقع گزارش کنند. مداخله و مشارکت جدی‌تر شهروندان در برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی شرایط را برای آنها فراهم می‌کند که ضمن آگاهی از مقدورات و محذورات، با تصمیمات مدیریت شهری همراهی بیشتری داشته باشند.

۲-۵. شفافیت املاک و معاملات

یکی از راه‌های افزایش کارآمدی سیستم مدیریت شهری، حاکم شدن پاسخگویی مدیران درباره اقدامات خود در زمینه ارائه و تدارک خدمات به شهروندان است. ازاین‌رو ضرورت دارد در معاملات و مناقصات شهرداری‌ها رویه‌ای شفاف وجود داشته باشد و اطلاعات لازم از مراحل اولیه تا قرارداد بستن و نتایج آن منتشر شود و

---

۱. مطابق بند دوازدهم ماده (۸۰) قانون تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران، تصویب بودجه، اصلاح و متمم بودجه و تفریغ بودجه سالیانه شهرداري و مؤسسات و شرکت‌های وابسته به شهرداري و همچنین تصویب بودجه شوراي شهر از وظایف شوراهاي شهر است. همچنین مطابق ماده (۷۱) قانون شهرداري «شهرداري مکلف است هر ٦ ماه یک‌بار منتهي تا پانزدهم ماه بعد صورت جامعي از درآمد و هزینه شهرداري را که به تصویب ... رسیده براي اطلاع عموم منتشر و سه نسخه از آن را به وزارت کشور ارسال نماید». مطابق ماده (٨٤) قانون شورا نیز شوراي شهر و شهرداري و شرکت‌ها و سازمان‌های وابسته موظفند به‌نحو مقتضي و در صورت امکان با راه‌اندازی پایگاه رایانه‌ای، زمینه اطلاع عموم مردم را به‌طور مستمر از ... عملکرد، بودجه، هزینه و درآمد خود فراهم نمایند.

مردم در ارزیابی و بازنگری آن حضور فعالی داشته باشند.[۱] اگرچه قانون شوراها نیز در تبصره «۱» ماده (۹۵) تأکید دارد «اعضای شوراهای مذکور و بستگان درجه یک آنها به‌هیچ‌وجه حق انجام معامله با دهیاری، شهرداری، سازمان‌ها و شرکت‌های وابسته به آن را نخواهند داشت و انعقاد هر نوع قرارداد با آنها ممنوع است. در غیر این صورت ضمن لغو قرارداد و سلب عضویت دائم از شورا، پرونده به مراجع ذی‌صلاح ارسال می‌گردد»، اما واضح و مشخص است که اشاره به این موارد آن‌چنان‌که باید و شاید نتوانسته به جلوگیری از وقوع تخلف و فساد در فرایند مدیریت شهری کمک‌کننده باشد. شاید یکی از دلایل آن نیز این است که در ماده (۹۵) قانون شورا، ترتیبات و ساختاری برای اینکه چگونه این اتفاق رخ ندهد پیش‌بینی نشده و صرفاً حکم کلی صادر شده است. ازاین‌رو منطقی است در قوانین، نهادهای شهری موظف شوند قبل و بعد از قراردادهایی که مدیریت شهر برای انجام خدمات منعقد و امضا می‌کند اتفاقات زیر رخ دهد:

ـ انتشار داده‌ها و اسناد کلیدی قراردادها

شهرداری باید اطلاعات قراردادها (به‌ویژه وقتی با مبالغ زیاد، خدمات یا زیرساخت‌های مهم مرتبط‌اند) را برای شهروندان و سایر ذی‌نفعان منتشر کند تا آنها بتوانند این اطلاعات را بررسی کنند.

ـ مشارکت شهروندان در تهیه و تدارک خدمات

شورا و شهرداری باید شهروندان را در تعریف، واگذاری و ارزیابی قراردادها (به‌ویژه آنهایی که به خدمات یا زیرساخت‌های اصلی شهر مرتبط‌اند) مشارکت دهند.

ـ اطلاعات شرکت‌ها و نهادهای متعلق به شهرداری

اطلاعات کامل درباره شرکت‌های شهرداری، مدیران، اعضای هیئت‌مدیره، حوزه فعالیت، درآمدها، هزینه‌ها، کارمندان شاغل و... باید در سامانه بارگذاری شده باشد و در دسترس عموم مردم قرار گیرد. همچنین ضرورت دارد مدیران و اعضای هیئت‌مدیره شرکت‌ها و سازمان‌های وابسته به شهرداری در یک فرایند شفاف و براساس شایستگی انتخاب شوند.

۳-۵. پیش‌بینی مشارکت مردم در فرایند قانونگذاری

---

۱ . در بند چهارم ماده (۱۰) آیین‌نامه معاملات شهرداری پایتخت مصوب ۱۳۵۵ ذکر شده «شهرداری در رد یک یا تمام پیشنهادها مختار است در این صورت سپرده‌ها مسترد خواهد شد». همچنین در آیین‌نامه مالی شهرداری‌ها مصوب ۱۳٤٦ که درباره سازوکار برگزاري مناقصات است عنوان شده «شهرداری در رد یا قبول هریک از پیشنهادها مختار است». چنین موادي می‌تواند موجب شکل‌گیري فرایندي غیرشفاف و غیرپاسخگو در شهرداری‌ها شود. البته ماده (۳۵) قانون برگزاري مناقصات زمینه را براي شکایت از روال طي شده براي انعقاد قراردادها فراهم کرده است. همچنین براساس ماده (۹) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران کلیه دستگاه‌های مشمول قانون برگزاری مناقصات و نهادهای عمومی غیردولتی مکلف به رعایت قانون برگزاری مناقصات و انجام معاملات خود از طریق سامانه تدارکات الکترونیکی دولت شده‌اند.

در قانون تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران، سازوکاری برای مشارکت مردم در مراحل مختلف سیاستگذاری شهرها نظیر دستور کار، تصمیم‌گیری، اجرا و ارزیابی پیش‌بینی نشده است. درواقع نقش مردم صرفاً انتخاب اعضای شوراهاست و بعد از آن شهروندان برای چهار سال تأثیری در تدوین سیاست‌های شهری ندارند. بر این اساس می‌توان گفت بعد از انتخاب اعضای شوراها، ارتباط نظام‌مند و منسجمی بین اعضای شورا و مردم وجود ندارد و نوعی انفکاک ساختاری بین مردم و مدیریت شهری وجود دارد و مردم نقش مستقیمی در سیاستگذاری و مدیریتِ شهری که در آن زندگی می‌کنند ندارند. ازاین‌رو ضرورت دارد شورا و شهرداری ترتیباتی اتخاذ کنند تا مردم بتوانند در فرایند سیاستگذاری شهری مداخله و مشارکت داده شوند. پیشنهاد می‌شود اصلاحات ذیل در قانون تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران ایجاد شود:

ـ انتشار اطلاعات مربوط به فرایند، دستور کار و پیش‌نویس‌های تصمیم‌گیری در فرمتی قابل دستیابی

شوراها باید اطلاعات قابل دستیابی در مورد فرایند تصمیم‌گیری ارائه دهند. این اطلاع‌رسانی باید شهروندان و سایر ذی‌نفعان را به درک اینکه چه تصمیماتی از طرف آنها، چه زمانی و توسط چه کسی اتخاذ می‌شود توانمند سازد. درواقع شهروندان حق دارند از این امر آگاه شوند که سیاست‌های نهایی چگونه به‌دست آمده‌اند. بر این اساس ضرورت دارد برای مشارکت شهروندان در امر سیاستگذاری در پایگاه اینترنتی طراحی‌شده برای شوراهای اسلامی اتفاقات زیر رخ دهد:

ـ مشاهده جلسات به‌صورت آنلاین امکان‌پذیر باشد.

ـ دستور کار، خلاصه و مشروح مذاکرات جلسات قابل مشاهده باشد.

ـ رأی موافق و مخالف با تفکیک اسامی درباره مصوبات برای پیگیری موضوع تعارض منافع مشخص باشد.

ـ اعلام نتیجه حضور و غیاب جلسات.

ـ طراحان، مدافعان و مخالفان سیاست‌های پیشنهادی و استدلال و نکاتی که بیان می‌کنند مشخص باشد.

ـ ورود به جلسات شورا برای مردم، نهادهای اجتماعی و رسانه‌ها آزاد باشد

شورا باید به شهروندان و ذی‌نفعان دیگر اختیار دهد تا در جلسات نمایندگان منتخب شرکت کنند و مذاکرات را گزارش دهند. البته ممکن است در موارد استثنایی جلسات بدون حضور رسانه‌ها و شهروندان برگزار شود، اما نکته مهم این است که باید در قوانین حق مردم و نهادهای اجتماعی برای حضور و نیز معیارهای معافیت و استثنائات به‌طور واضح بیان شود. حضور شهروندان و رسانه‌ها در جلسات به‌خصوص زمان سؤال یا استیضاح شهردار ضروری است که احیاناً تبانی بین اعضا یا با شهردار رخ ندهد و مردم و رسانه‌ها ارزیابی و قضاوتی مبتنی‌بر شواهد جهت عملکرد مدیریت شهری و ابقا یا استعفای مدیران آن

داشته باشند. در این صورت شهردار و اعضای شورا به‌دلیل احتمال بازخوردهای عمومی تلاش می‌کنند تا حد امکان برمبنای نظرات کارشناسی شده و مستدل سخنان خود را بیان کنند.

ـ شهروندان باید قادر باشند قوانین را پیشنهاد و به آن رأی دهند

شوراهای اسلامی باید شهروندان را در فرایند قانونگذاری شرکت دهند و یک سازوکار واضح برقرار شود که شهروندان بتوانند خودشان قوانین جدید را پیشنهاد یا به آنها رأی دهند. راه‌اندازی سامانه‌ای اینترنتی در این باره تا حدود زیادی می‌تواند کمک‌کننده باشد. بر این اساس شهروندان می‌توانند ایده‌های قانونگذاری خود را در آن سامانه بارگذاری کنند و بعد از امکان‌سنجی فنی و مالی، می‌باید نظر دیگر شهروندان را نیز درباره آنها جویا شد تا تصویر جامعی در این باره به‌دست آید.

۵-۴. روند جذب نیروی انسانی و انتصاب مدیران

برای مبارزه با فساد و حاکم شدن شفافیت بر امور شورا و شهرداری ضرورت دارد که اقدامات مشخص و متعددی در حوزه منابع انسانی و اداری صورت گیرد. ازاین‌رو برای اینکه شهروندان آگاهی دقیقی درباره اقدامات انجام‌شده توسط مقامات و مدیران شهری داشته باشند ضرورت دارد پایگاه اینترنتی راه‌اندازی شود که اطلاعات زیر به‌صورت برخط در اختیار شهروندان قرار داده شود:

ـ فهرست کاملی از کارکنان و شاغلین در شورا و شهرداری و جزئیات تماس با آنها

ـ بارگذاری شغل‌های خالی، شرح شغل و سیاست استخدامی تا به‌کارگیری افراد برمبنای شایسته‌سالاری رخ دهد.[۱]

۵-۵. شفافیت اطلاعات اعضای شورا و شهرداران

برای اینکه کنترل نهادهای نظارتی بر فعالیت شهری افزایش یابد پیش از آغاز به‌کار اعضای شورا، رؤسا و مدیران شهرداری‌ها، اموال و دارایی آنها و بستگان درجه اول‌شان باید ثبت گردد و در پایان دوره نیز چنین فرایندی دوباره انجام شود تا اگر احیاناً دارایی و مایملک آنها افزایش غیرمعمول داشته باشد درباره آن تحقیق و بررسی شود. همچنین ضرورت دارد اطلاعات کاملی درباره فعالیت اعضای شوراها ازجمله نامه‌ها، تعارض منافع، هدایا، سفرها، حقوق و مزایا و... در وب‌سایت شوراها و شهرداری‌ها بارگذاری گردد.

---

۱. یکی از مشکلاتی که در سال‌های اخیر شهرداری‌های کل کشور با آن مواجه بوده‌اند تحمیل نیروها جهت استخدام بوده که بعضاً این اتفاق نیز از طرف اعضای شورا رخ داده است. اجرایی شدن چنین ایده‌ای تا حدود بسیار زیادی می‌تواند چنین مشکلی را رفع کند.

نتیجه‌گیری

حکومت باز؛ فراگیر و مشارکتی است و به شهروندان اجازه می‌دهد در تدوین، اجرا و ارزیابی سیاست‌های عمومی شرکت کنند. حکومت باز شفاف است، اطلاعات و داده‌های مربوط به کارها و عملکردش را در دسترس عموم قرار می‌دهد و نسبت به جامعه و نیازهای شهروندان پاسخگو است. قابلیت پیگیری تصمیماتش را افزایش می‌دهد، کنترل اجتماعی پیوسته و کافی شهروندان را امکان‌پذیر می‌کند و مدیریت عمومی را بهبود می‌بخشد.

به‌دلیل اینکه حکومت‌های محلی، اولین و بعضاً تنها حلقه ارتباطی مقامات و مسئولان با مردم می‌باشند به‌کارگیری اصول حکومت باز می‌تواند احتمالاً نسبت به سطح ملی امکان‌پذیرتر و کارآمدتر باشد. اگر به مردم اجازه داده شود در فرایندهای سیاستگذاری و تصمیم‌گیری نهادهای محلی شرکت و دخالت کنند این کار به تقویت ارزش‌های مردم‌سالاری نظیر مشارکت، آزادی عمومی، اعتماد به حکومت و مسئولیت‌پذیری کمک می‌کند و می‌تواند مشروعیت تصمیمات را افزایش دهد. مشارکت عمومی، دانشی محلی برای مدیران ایجاد می‌کند و موجب می‌شود آنها تصمیماتی اتخاذ کنند که بیشتر با ترجیح‌ها و اولویت‌های ساکنان محلی مطابقت دارند. معمولاً تصمیماتی که از طریق تلفیق نظرات و خواسته‌های عمومی اتخاذ شده‌اند نیازهای واقعی ساکنان را بهتر منعکس می‌کند تا فرایند تصمیم‌گیری سنتی که صرفاً مسئولان دولتی در آن دخیل هستند. البته در رویکردهای مشارکتی اگر مردم تصور کنند از آنها به‌عنوان ابزاری برای مشروعیت‌بخشی به تصمیماتی که قبلاً اتخاذ شده‌اند، استفاده می‌شود یا گمان کنند که نتایج تلاش‌هایشان در بلندمدت اهمیت چندانی نخواهد داشت حتماً از آن روی‌گردان خواهند شد. درواقع شهروندان و گروه‌های اجتماعی به‌سرعت به این نکته آگاه می‌شوند که چه زمانی فرایند مشارکت، پوششی برای تصمیم‌گیری و اجرای دستورات بالاست و چه زمانی واقعاً دیدگاه‌های شرکت‌کنندگان اهمیت دارد.

بنابراین در حکومت باز مردم باید به‌صورت واقعی در روند تدوین، اجرا و ارزیابی برنامه‌ها مشارکت داده شوند و اطلاعات و داده‌ها نیز در زمینه‌هایی نظیر هزینه‌های عمومی، قراردادها، فعالیت لابی‌گری، توسعه و تأثیر سیاست و عملکرد خدمات عمومی منتشر شود.

در ایران به‌کارگیری اصول حکومت باز می‌تواند کمک شایانی به شوراهای اسلامی شهر و روستا و شهرداری‌ها در راستای حاکم شدن شفافیت، پاسخگویی و مشارکت مردم در فرایند مدیریت شهری داشته باشد. ازاین‌رو ضرورت دارد کلان‌تصویری جهت نیل از سیستم بسته فعلی مدیریت شهری به سیستم بازطراحی شود و قانون شهرداری‌ها و تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران بر این اساس تغییر یابد. در این مسیر تدوین و ارزیابی بودجه مشارکتی، انتشار

قراردادهای شورا و شهرداری، ثبت اموال مسئولان و مقامات شهری، پیش‌بینی مشارکت مردم در فرایند سیاستگذاری و تدارک سازوکاری برای اخذ نظرات مردم جهت ارائه خدمات، مهم تلقی می‌شود.

جدول ۳. چارچوب تفصیلی به‌کارگیری اصول حکومت باز در سطح شورا و شهرداری

مؤلفه	پیشنهادهای سیاستی
تدوین و ارزیابی بودجه مشارکتی	ـ انتشار اسناد اصلی و مطالعات پشتیبان بودجه ـ ایجاد بودجه شهروندی و مشارکت شهروندان در تعریف اولویت‌های بودجه ـ ایجاد سازوکاری برای نظارت شهروندان بر فرایند اجرای بودجه ـ انتشار به‌روز عملکرد و تفریغ بودجه ـ شفافیت شهرداری درباره جزئیات نحوه درآمدزایی (مانند کمیسیون ماده (۱۰۰)، ماده (۵) و...) و هزینه‌ها ـ انتشار صورت‌های مالی حسابرسی شده ـ شفافیت کامل اطلاعات شرکت‌ها و نهادهای متعلق به شهرداری ـ حمایت از افشاگران تخلفات ـ تمرکز حساب‌های شهرداری و شرکت‌های وابسته به آن ـ بدهی شهرداری و دلایل آن به‌صورت دقیق بیان شده باشد
پیش‌بینی مشارکت مردم در فرایند سیاستگذاری و ارائه خدمات	ـ انتشار اطلاعات مربوط به فرایند تصمیم‌گیری، دستور کار و پیش‌نویس‌های سیاستگذاری ـ جلسات شورا برای ورود مردم، نهادهای اجتماعی و رسانه‌ها باز باشد ـ شهروندان باید قادر باشند قوانین را پیشنهاد و به آنها رأی دهند ـ تسهیل دیدبانی تشکل‌ها و سازمان‌های مدنی بر شورا و شهرداری ـ جمع‌آوری بازخورد شهروندان در رابطه با میزان رضایت از خدمات دولتی ـ مشارکت شهروندان در طراحی و ارائه خدمات
شفافیت املاک و معاملات	ـ حرکت به سمت شهرداری الکترونیک با هدف کاهش ارتباط مستقیم ارباب‌رجوع و کارکنان شهرداری ـ انتشار تشریفات انجام‌شده در انعقاد قراردادها ـ انتشار داده‌ها و اسناد کلیدی قراردادها ـ ارزیابی فنی و مردمی از نتایج و سرانجام قراردادها و بارگذاری اطلاعات آن ـ تهیه پروفایلی از پیمانکاران شهرداری با ذکر مشخصات، قراردادهای واگذارشده و نتایج ارزیابی‌ها ـ انتشار اطلاعات شفاف درباره فروش تراکم، صدور پروانه ساختمانی و پایان‌کار ـ فرایند شفاف تصمیم‌گیری و انتشار اطلاعات مرتبط با کمیسیون ماده (۷) باغات و فضای سبز ـ انتشار اطلاعات صدور آرای تخلفات در کمیسیون ماده (۱۰۰) ـ انتشار اطلاعات فرایند اجرای آرای کمیسیون ماده (۱۰۰) در مناطق ـ ارائه اطلاعات به‌روز درباره فهرست تغییر کاربری‌ها ـ تمام املاک تحت مالکیت شهرداری در GIS[1] ثبت شوند و نحوه بهره‌برداری، فرایند قیمتگذاری، میزان اجاره برای هرسال مشخص باشد و انتشار یابد
	ـ انتشارات فهرست کاملی از کارکنان و شاغلین در شورا و شهرداری و جزئیات تماس با آنها

1. Geographic Information Systems (GIS) سامانه ثبت اطلاعات جغرافیایی

مؤلفه	پیشنهادهای سیاستی
شفافیت روند جذب نیروی انسانی و انتصاب مدیران	ـ انتشار مناصب شغلی خالی، شرح شغل و سیاست‌های استخدام ـ تدوین دستورالعمل جامع شرایط و ضوابط برای انتصاب مدیران شهرداری ـ انتشار به‌روز سفرهای خارجی مدیران و کارمندان، دلایل و نتایج سفرها ـ درآمد و نحوه جذب و به‌کارگیری افراد شاغل در سرای محلات مشخص و در سامانه بارگذاری شود ـ فرایند واگذاری دفاتر خدمات الکترونیک واضح و مشخص باشد
شفافیت اطلاعات اعضای شورا و شهرداران	ـ ثبت و انتشار فهرست اموال اعضای شورا و شهرداران ـ انتشار به‌روز رزومه و سوابق هریک از اعضای شورا و شهرداران ـ فهرست وضعیت‌های تعارض منافع هر یک از اعضا - انتشار راه‌های ارتباط مردم با هریک اعضای شورا و شهرداران ـ اطلاعات مربوط به فعالیت اعضای شورا ازجمله نامه‌ها، هدایا، سفرهای داخلی و خارجی، حقوق و مزایا و...

منابع و مآخذ

۱. نوری، روح‌الله. کاربست نظریه دموکراسی در اندیشه سیاسی کارل پوپر. فصلنامه علوم سیاسی، زمستان، ش ۹، ۱۳۸۸.

2. Ayee, Joseph (2008). Decentralization and governance in Ghana. Regional Development Dialogue, 29, September.
3. Boex, Jamie. Simatupang, Renata (2015). A Comparative Overview of Local Governance Systems in Selected Countries. Local Public Sector Initiative, Working Paper.
4. Cabannes, Yves (2017). Participatory Budgeting in Paris: Act, Reflect, Grow. Available at: https://budgetparticipatif.paris.fr/bp/plugins/download/PB_in_Paris.pdf.
5. Clark, Cal. Veal, Don-Terry (2011). Advancing Excellence and Public Trust in Government. Lexington Books, edited by Lanham, MD, United States.
6. Ferry, Laurence. Eckersley, Peter. Zakaria, Zamzulaila (2015). Accountability and Transparency in English Local Government: Moving from Matching Parts to ‘Awkward Couple? Financial Accountability & Management, 31(3), August.
7. Galster, Andreas (2018). Transparency and Open Government.Council of Europe, November.
8. Granickas, Karolis (2015). Open City: Local Government & Open Data. European Public Sector Information Platform Topic Report No.2015/07. August.
9. Harrison, Teresa. Guerrero, Santiago. Burke, Brian. Cook, Meghan. Cresswell, Anthony. Helbig, Natalie. Hrdinova, Jana. Pardo, Theresa (2012). Open Government and e-Government: Democratic Challenges from a Public Value Perspective. Center for Technology in Government U/Albany. Available at: http://www.ctg.albany.edu/publications/journals/dgo2011_opengov/dgo2011_opengov.pdf.
10. Irekia (2020).What's Irekia. Available at:https://www.irekia.euskadi.eus/en/site/page/about.
11. Kim, Jungwon. Rim, Sojung. Sunkyung, Han. Park, Ahyoung (2015). Seoul City’s Social Innovation Strategy: New Models of Communication to Strengthen Citizen Engagement, Availble at: https://link.springer.com/content/pdf/10.1057/9781137506801_9.pdf.

12. Kim, Soonhee. Lee, Junesoo. Lee, Jooho (2018). Citizen Participation and Public Trust in Local Government: The Republic of Korea case.OECD.
13. Lathrop, Daniel. Ruma, Laurel (2010). Open government: Collaboration, Transparency, and Participation in Practice. O'Reilly Media: Sebastopol, CA, USA.
14. Miller, Keith (2002). Advantages & Disadvantages of Local Government Decentralization. A Presentation to the Caribbean Conference on Local Government & Decentralization.
15. Nabatchi, Tina (2012). Putting the Public Back in Public Values Research: Designing Public Participation To Identify and Respond to Public Values. Public Administration Review, 72(5), 699–708.
16. No, Won (2018). Redistribution and Deliberation in Mandated Participatory Governance: The Case of Participatory Budgeting in Seoul, South Korea. Doctoral Dissertation, Arizona State University, May.
17. OECD (2002). Public Sector Transparency and Openess. Making it Happen. Organisation for Economic Co-operation and Development: Paris.
18. OECD (2016). Open government: The global Context and The Way Forward. Paris: OECD Publishing.Available at: http://dx.doi.org/10.1787/9789264268104-en.
19. Open Government Initiative (2020). Declaration of Local Open Government Principles. Available at: https://www.opengovernmentinitiative.org/declaration-of-local-open-government-principles.
20. Pop, Daniel (2005). Municipality Size and Citizens Effectiveness: Hungary, Poland, and Romania. Faces of Local Democracy Comparative Papers from Central and Eastern Europe Local Government and Public Service Reform Initiative, Open Society Institute–Budapest.
21. Rahn, Kim (2011). Housewife becomes mayor for day. Available at: https://www.koreatimes.co.kr/www/common/printpreviews.asp?categoryCode=719&newsIdx=99896.
22. Ramilo Araujo, Mentxu. Ortiz de Zárate Tercero, Alberto. Ortiz Sánchez, Iñaki. Llona Parriel, Venan (2014). Open Government in the Basque Country.Part of the Public Administration and Information Technology book series (PAIT, volume 4).
23. Sisk, Timothy (2001). Democracy at the Local Level. The International IDEA Handbook on Participation, Representation, Conflict Management, and Governance.
24. Stiglitz, Joseph (2002). Transparency in Government. in The "Right to Tell: The Role of Mass Media in Economic Development", The World Bank Publications, Washington DC, Available at: http://documents.worldbank.org/curated/en/957661468780322581/pdf/multi0page.pdf.
25. Sunlight Foundation (2018). U.S. City Open Data Census Datasets Explainer. Available at: https://docs.google.com/document/d/1LUgsKOFIPV0dzCZXXultrLFIhzylh9ECOzdS3MyCQIk/edit?ts=5a57c292#.
26. World Bank (2009). Local Government Discretion and Accountability: Application of a Local Governance Framework, Social Development Department, June.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش	شماره مسلسل:۱۷۴۲۶

عنوان گزارش: اصول و ضوابط حکومت باز در سطح محلی؛ پیشنهاداتی برای شوراها و شهرداری‌ها

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه سیاست داخلی)

تهیه و تدوین: حسن کریمی‌فرد

ناظران علمی: جلیل محبی، محمدرضا شمسا

ویراستار تخصصی: ـــــــ

ویراستار ادبی: ـــــــ

واژه‌های کلیدی:

۱. حکومت باز

۲. مشارکت

۳. پاسخگویی

۴. شفافیت

۵. شورا

۶. شهرداری

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۱۲/۲۵